

Tartu Ülikool

Sotsiaalteaduste valdkond

Narva kolledž

Õppekava Noorsootöö

Daria Avdoshina

**NOORTE ARUSAAMAD POLARISEERUMISEST:
TÄHENDUS JA MÕJU EESTI KONTEKSTIS**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Anne Kivimäe, MA (sotsioloogia)

Narva 2026

Kinnitus

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Daria Avdoshina

08.05.2026

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Daria Avdoshina

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

Noorte arusaamad polariseerumisest: tähendus ja mõju Eesti kontekstis,

mille juhendaja on Anne Kivimäe, MA (sotsioloogia) reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Daria Avdoshina

08.05.2026

ABSTRACT

The topic of this bachelor's thesis is "Young People's Understandings of Polarization: Meaning and Impact in the Estonian Context."

This bachelor's thesis examines how young people aged 18–24 connected to the Estonian social and cultural context understand polarization, how they recognize it in everyday life, and which factors they associate with its deepening or reduction. The topic is relevant in Estonia, where multilingualism, cultural diversity, historical memories, media environments and recent crises shape young people's belonging, trust and participation.

The theoretical framework approaches polarization as a social and relational process connected with social identity, "us–them" boundaries, affective polarization, group distance, media environments and crises. The empirical part is based on qualitative research. Data were collected through six semi-structured interviews with young people of different linguistic and cultural backgrounds and analysed thematically.

The findings show that respondents mainly understood polarization as a situation in which people or groups move into opposing positions, mutual understanding decreases, compromise becomes more difficult and dialogue is replaced by confrontation. Polarization was associated with family and friendship discussions, social media, the war in Ukraine, information channels, language and cultural background, stereotypes, fear of being misunderstood and self-censorship.

The thesis concludes that polarization is experienced not only through public political debates, but also through everyday relationships, digital communication and questions of belonging. For youth work, the results highlight safe discussion spaces, critical media literacy, listening skills, intercultural sensitivity and meaningful participation.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	6
1. POLARISATSIOON JA NOORED	9
1.1. Polarisatsiooni mõiste ja olemus	9
1.2. Polarisatsiooni kujunemine noortel	12
1.3. Polarisatsiooni kujunemise tegurid ja mehhanismid	14
2. UURIMISMETOODIKA JA VALIM.....	18
2.1. Töö eesmärk ja uurimisküsimused	18
2.2. Uurimismeetodi ja valimi kirjeldus	18
2.2.1. Uurimisviis ja andmekogumismeetod	18
2.2.2. Valimi kirjeldus	18
2.2.3. Andmete kogumine ja analüüs	21
2.2.4. Uurimiseetika ja uuringu piirangud	21
3. TULEMUSED JA ANALÜÜS	22
3.1. Polariseerumise mõiste ja tähendused	23
3.2. Polariseerumise ilmingud ja reaktsioonid.....	26
3.3. Infokanalid ja nende mõju polariseerumise tajumisele	29
3.4. Polariseerumist tugevdavad ja leevendavad tegurid.....	31
3.5. Kriisiolukordade mõju ühtsuse- ja võõrandumistundele rühmade vahel	33
3.6. Polariseerumise tagajärjed ja võimalikud lahendusteed	36
4. ARUTELU, JÄRELDUSED JA ETTEPANEKUD	39
4.1. Tulemuste seos uurimisküsimustega	39
4.2. Kolme vastajarühma võrdlus	40
4.3. Tulemuste seos teoreetilise raamistikuga	43
4.4. Ettepanekud noorsootöö ja ühiskondliku dialoogi toetamiseks	44
4.5. Uuringu piirangud ja edasised uurimisvõimalused	44
KOKKUVÕTE	46
KASUTATUD KIRJANDUS.....	49
LISAD	52
Lisa 1. Intervjuu kava eesti keeles.....	52
Lisa 2. Intervjuu kava vene keeles.....	54

SISSEJUHATUS

Polariseerumine on viimastel aastatel muutunud üheks oluliseks märksõnaks ühiskondlike ja poliitiliste protsesside mõtestamisel. Selle all mõistetakse sageli olukorda, kus erinevate rühmade, maailmavaadete või väärtushinnangute vahelised erisused süvenevad ning valmisolek teistsuguseid seisukohti mõista väheneb. Polariseerumine ei avaldu ainult poliitilistes vaidlustes või avalikus debatis, vaid võib mõjutada ka inimeste igapäevast suhtlemist, kuuluvustunnet ja arusaama sellest, kellega tuntakse end samas kogukonnas olevat. Selline käsitlus seostub arusaamaga polariseerumisest kui protsessist, mille käigus ühiskondlikud erinevused võivad kujuneda rühmadevaheliseks distantsiks ja „meie ja nemad“ vastandumiseks (McCoy & Somer, 2019; Palonen, 2009).

Käesoleva töö keskmes ei ole polariseerumine üksnes ühiskondliku protsessina, vaid eelkõige see, kuidas noored seda nähtust tajuvad ja mõtestavad. Noorte vaatenurk on oluline, sest just selles eluetapis kujunevad aktiivselt identiteet, ühiskondlikud hoiakud, meediatarbimise harjumused ja osalemisviisid. Samal ajal puutuvad noored kokku väga erinevate infokeskkondade, sotsiaalsete ootuste ja kriisidega, mis võivad mõjutada nende arusaama ühiskonnast ning erinevatest rühmadest selles.

Eesti kontekst muudab teema eriti tähenduslikuks. Eesti ühiskonda iseloomustavad mitmekeelsus, kultuuriline mitmekesisus ning erinevad ajaloolise mälu, keelelise sotsialiseerumise ja meediatarbimise kogemused. Need tegurid võivad mõjutada seda, kuidas noored tajuvad ühiskondlikke vastandusi, kuuluvust ja distantsi erinevate rühmade vahel. Eesti kontekstis on oluline arvestada ka seda, et perekondlik taust, samastumine teiste Eestis elavate inimestega ning ajaloo- ja julgeolekuküsimuste tõlgendamine võivad mõjutada inimeste ühiskondlikke hoiakuid (Krawatzek & Matevosyan, 2026). Seetõttu on oluline uurida polariseerumise tähendust mitte ainult üldisel tasandil, vaid ka erinevate keele- ja kultuuritaustadega noorte kogemuste kaudu.

Polariseerumist on käsitletud mitmes teadusvaldkonnas, eelkõige politoloogias, sotsioloogias ja meediauuringutes. Vähem tähelepanu on aga pööratud sellele, kuidas noored ise polariseerumist kirjeldavad, milliseid näiteid nad oma elust ja ümbrusest esile toovad ning milliseid tegureid nad selle süvenemise või leevenemisega seostavad. Kvalitatiivne lähenemine võimaldab keskenduda noorte enda tõlgendustele ja kogemustele ning mõista,

millise tähenduse nad annavad polariseerumisele igapäevaelu, meediaruumi, kriiside ja ühiskondliku osaluse kontekstis.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada, kuidas Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud 18–24-aastased noored tõlgendavad polariseerumise tähendust, milliste teemade ja olukordade kaudu nad seda kirjeldavad ning milliseid tegureid nad seostavad polariseerumise süvenemise või leevenemisega. Uurimuses pööratakse tähelepanu ka sellele, kuidas noored mõtestavad meedia, perekonna, kriiside ning keele- ja kultuurikeskkonna rolli polariseerumise kujunemisel.

Töö eesmärgist lähtuvalt sõnastati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud 18–24-aastased noored polariseerumise tähendust?
2. Kuidas avaldub polariseerumine noorte hinnangul nende igapäevases suhtluses, lähikeskkonnas ja ühiskondlike teemade käsitlemisel?
3. Millised tegurid mõjutavad noorte hinnangul polariseerumise süvenemist või leevenemist Eesti ühiskonnas?
4. Kuidas seostavad noored polariseerumist kuuluvustunde, ühiskondliku osaluse ja rühmadevahelise distantsiga?

Uurimisküsimustele vastamiseks kasutati kvalitatiivset uurimisviisi. Andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuude abil, mis võimaldasid käsitleda kõiki uurimuse seisukohalt olulisi teemasid, kuid jätsid vastajatele võimaluse oma kogemusi ja seisukohti vabalt avada. Uuringus osalesid erineva keele- ja kultuuritaustaga noored, mis võimaldas analüüsida nii sarnaseid kui ka erinevaid viise, kuidas polariseerumist mitmekeelses ja mitmekultuurilises ühiskonnas tajutakse.

Intervjuude analüüsimisel kasutati temaatilise analüüsi meetodit. See võimaldas esile tuua korduvaid tähendusmustreid, võrrelda vastajate kogemusi ning seostada empiirilisi tulemusi teoreetilises osas käsitletud mõistetega. Analüüsis pöörati tähelepanu sellele, milliseid teemasid noored polariseerumisega seostasid, kuidas nad kirjeldasid erinevate rühmade vahelisi piire ning milliseid võimalusi nad nägid vastandumise vähendamiseks.

Bakalaureusetöö koosneb sissejuhatusest, teoreetilisest osast, uurimismetoodika ja valimi peatükist, tulemuste ja analüüsi peatükist, arutlust, kokkuvõttest, kasutatud kirjanduse

loetelust ja lisadest. Teoreetilises osas käsitletakse polariseerumise mõistet, selle peamisi avaldumisvorme ning tegureid, mis võivad mõjutada noorte arusaamu ühiskondlikest vastandustest. Uurimismetoodika ja valimi peatükis kirjeldatakse uurimisviisi, valimit, andmete kogumist ja analüüsi ning uurimiseetilisi põhimõtteid. Tulemuste ja analüüsi peatükis esitatakse intervjuude põhjal saadud peamised tulemused. Arutelu peatükis seostatakse tulemused uurimisküsimuste ja teoreetilise raamistikuga ning esitatakse ettepanekud noorsootöö ja ühiskondliku dialoogi toetamiseks.

Uurimuse läbiviimisel järgiti uurimiseetika põhimõtteid. Vastajate anonüümsus ja konfidentsiaalsus tagati ning intervjuudes esitatud seisukohti ei seostatud analüüsis konkreetsete isikutega. Töö koostamisel kasutati tehisintellekti tööriista ChatGPT keeleliseks toimetamiseks, grammatika kontrollimiseks ja teksti struktureerimise toetamiseks. Töö sisulised valikud, empiiriline analüüs ja järeldused on autori iseseisva uurimistöö tulemus.

1. POLARISATSIOON JA NOORED

1.1. Polariseerumise mõiste ja olemus

Polariseerumise mõistmiseks olulised küsimused on seotud laiemate sotsioloogiliste ja politoloogiliste aruteludega ühiskondlikest konfliktidest, sotsiaalsetest lõhedest, ideoloogilistest vastandumistest ja demokraatliku stabiilsuse tingimustest. Need teemad loovad teoreetilise tausta tänapäevastele polariseerumiseuuringutele, kuid käesolevas töös keskendutakse eelkõige polariseerumisele kui rühmadevahelise distantse, vastandumise ja „meie–nemad“ piiride kujunemise protsessile.

Tänapäeva polariseerumiseuuringutes käsitletakse polariseerumist mitte ainult parteipoliitilise või ideoloogilise vastandumisena, vaid ka laiemas sotsiaalses ja identiteedipõhises protsessis. McCoy ja Somer (2019) rõhutavad, et polariseerumine võib muutuda ühiskonnale ohtlikuks siis, kui poliitilised ja sotsiaalsed erimeelsused koonduvad kahe vastandliku leeri ümber ning hakkavad kujundama inimeste identiteeti ja suhtumist teistesse gruppidesse. McCoy et al. (2022) seostavad polariseerumise süvenemist muu hulgas poliitiliste erimeelsuste, parteisüsteemide killustumise, ühiskondlike vastasseisude ja identiteedipõhiste konfliktidega. Käesoleva töö jaoks on oluline eelkõige see, et polariseerumist mõistetakse protsessina, mille käigus suureneb rühmadevaheline distantse ning väheneb valmisolek teistsuguseid seisukohti mõista.

Lipseti ja Rokkani (1967) sotsiaalsete lõhede teooria selgitab, kuidas sügavalt juurdunud vastuolud, näiteks klassipõhised, religioossed või etnilised lõhed, võivad kujundada poliitilisi konflikte. Sellised lõhed ei vii automaatselt polariseerumiseni, kuid võivad muutuda selle aluseks juhul, kui erinevused kinnistuvad vastandlike identiteetidenä ja rühmadevaheline usaldus väheneb. Lipseti (1959) käsitus demokraatliku stabiilsuse tingimustest rõhutab samuti, et lahendamata ühiskondlikud konfliktid võivad vähendada poliitilist sallivust ja kompromissivalmidust ning raskendada ühiskondliku sidususe säilitamist.

Traditsioonilisemas käsitluses viitab polariseerumine poliitiliste erakondade ja valijate vahelisele distantsele poliitilistes või ideoloogilistes küsimustes. Sellisel juhul mõistetakse polariseerumise poliitiliste vaadete lahkne misena ning liikumise na ideoloogiliste äärmuste suunas (McCoy & Somer, 2019).

Kaasaegsemad definitsioonid liiguvad aga eemale kitsalt parteide ja valijate vahelisest suhtest ning hõlmavad ka sotsiaalsete gruppide vahelise vastandumise kujunemist. Emilia Paloneni järgi võib poliitilist polarisatsiooni mõista poliitilise vahendina, mille kaudu tõmmatakse piire „meie“ ja „nende“ vahele ning kujundatakse kogukondi moraalsete kordadena. Tema käsitluses tekib polarisatsioon olukorras, kus kaks gruppi loovad teineteist nendevahelise piiri tõmbamise kaudu; domineeriv poliitiline piir loob poliitilises süsteemis identifitseerimise ja vastandumise punkti ning konsensus kujuneb eeskätt poliitiliste leeride sees (Palonen, 2009).

Polarisatsiooni võib seega määratleda kui protsessi, mille käigus suureneb ideoloogiline, sotsiaalne ja psühholoogiline distants gruppide vahel. Selle mõistmisel on oluline sotsiaalse identiteedi teooria, mille järgi inimesed määratlevad end sageli grupikuuluvuse kaudu ning eristavad oma gruppi teistest gruppidest (Tajfel & Turner, 1979). See käsitlus aitab mõista nii vaidlusküsimustest tulenevat polarisatsiooni, kus distantseerumist põhjustavad ideoloogilised lahkavumused, kui ka afektiivset polarisatsiooni, kus distantseerumine tuleneb vastaspoolte vahelisest vaenulikkusest, usaldamatusest või vastumeelsusest (Iyengar & Westwood, 2015; Druckman & Levy, 2022).

Estebani ja Ray järgi tekib polarisatsioon grupisisese identiteedi ja gruppidevahelise võõrandumise koosmõjus (Esteban & Ray, 1994). Polariseerunud ühiskonnas samastuvad grupi liikmed üksteisega, kuid tunnevad end sotsiaalselt või ideoloogiliselt eraldatuna teiste gruppide liikmetest. Estebani ja Ray käsitlus seostab polarisatsiooni ka konflikti potentsiaaliga. Käesoleva töö seisukohalt on see oluline, sest noorte hoiakute analüüsimisel ei uurita üksnes arvamuste erinevust, vaid ka seda, kas ja kuidas tajutakse sotsiaalset distantsi erinevate ühiskonnagruppide vahel.

Sotsiaalset polariseerumist tuleb eristada tavapärasest ühiskondlikust mitmekesisusest. Erinevad väärtused, keeled, kultuuritaustad ja eluviisid ei tähenda iseenesest ühiskondlikku lõhet. Polariseerumisest saab rääkida eelkõige siis, kui erinevused muutuvad rühmadevaheliseks distantsiks, usaldamatuseks, moraalseks vastandamiseks ja dialoogi vähenemiseks. Eesti mitmekeelse ja mitmekultuurilise ühiskonna kontekstis on see eristus oluline, sest käesolevas töös analüüsitakse, kuidas noored tajuvad kuuluvust, usaldust ning „oma“ ja „võõra“ piire.

Noorte uurimisel tuleb arvestada, et noorte vanusepiirid võivad erineda sõltuvalt institutsioonist, mis neid määratleb. Käesolevas töös lähtutakse noore määratlemisel Noorsootöö seaduse §-st 3, mille kohaselt on noor 7–26-aastane füüsiline isik (Noorsootöö seadus, 2010). Käesoleva töö kontekstis on see määratlus oluline, sest uurimus keskendub noorte kogemustele ja arusaamadele Eesti ühiskonnas. Samas ei käsitleta noori ühtse ja homogeense rühmana, vaid sotsiaalselt, keeleliselt ja kultuuriliselt mitmekesise grupina. Uurimuse empiirilises osas keskendutakse 18–24-aastastele noortele, kelle puhul võib ühiskondlike hoiakute, kuuluvustunde, meediatarbimise ja osalusviiside kujunemine olla eriti aktiivne.

Noorsootöö seisukohalt on polariseerumise uurimine oluline, sest noorsootöö üks ülesandeid on toetada noorte osalust, sotsiaalset kaasatust, enesemääratlust ja toimetulekut mitmekesises ühiskonnas. Kui noored tajuvad ühiskonda tugevalt vastandununa või kogevad, et teatud teemadel ei ole võimalik turvaliselt rääkida, võib see mõjutada nende kuuluvustunnet, ühiskondlikku aktiivsust ja valmisolekut dialoogiks. Seetõttu on polariseerumise mõistmine noorsootöö kontekstis seotud mitte ainult poliitiliste arvamuste erinevusega, vaid ka küsimusega, kuidas luua noortele turvalisi aruteluruume, toetada kriitilist meediapädevust ja tugevdada rühmadevahelist usaldust.

Tänapäeva noorte elu mõjutavad järjestikused kriisid, mis võivad muuta igapäevaelu, tulevikutaju ja ühiskondliku usalduse hapramaks. Kriisi võib mõista olukorrana, mida iseloomustavad oht, ajasurve, ebakindlus ja vajadus teha olulisi otsuseid piiratud teadmise tingimustes (Rosenthal et al., 2001, lk 6–7). Käesolevas töös ei käsitleta kriisiteooriat eraldi uurimisobjektina. Kriisid on olulised taustana, mille kaudu noored võivad mõtestada ühiskondlikku ühtsust, võõrandumist ja rühmadevahelist distantsi.

Eeltoodust lähtudes võib polarisatsiooni käsitleda mitmemõõtmelise protsessina, milles põimuvad ideoloogilised erimeelsused, sotsiaalsed lõhed, grupiidentiteedid, moraalsed vastandumised, emotsionaalne distantseerumine ja ühiskondlike kriiside mõju. Käesoleva töö seisukohalt on oluline mõista polarisatsiooni mitte ainult poliitiliste arvamuste erinevusena, vaid ka protsessina, mille käigus väheneb erinevate ühiskonnagruppide vaheline usaldus ja suureneb „meie–nemad“ tüüpi mõtlemine. Selline käsitlus loob aluse hilisemale empiirilisele analüüsile, kus uuritakse, kuidas uuringus osalenud noored tajuvad ühiskondlikke lõhesid, polariseerumist, dialoogi võimalikkust ning enda positsiooni Eesti mitmekeelses ja mitmekultuurilises ühiskonnas.

1.2. Polarisatsiooni kujunemine noortel

Noorte ja polarisatsiooni seose käsitlemisel tuleb vältida lihtsustatud eeldust, nagu oleksid noored ühtne või loomupäraselt polariseerunud rühm. Polarisatsiooni avaldumine sõltub vanusest, põlvkondlikust kogemusest, poliitilisest ja ühiskondlikust kontekstist, meediatarbimisest, perekondlikust taustast, hariduskogemusest ning keelelisest ja kultuurilisest kuuluvusest. Uuringud näitavad, et vanuse ja polariseerumise seos ei ole ühesuunaline. Afektiivne polarisatsioon võib olla seotud nii põlvkondliku kogemuse, elukaare kui ka konkreetse ühiskondliku ja poliitilise kontekstiga (Phillips, 2022). Seetõttu ei saa noorte polariseerumist seletada üksnes vanuse kaudu. Boxell et al. (2017) uuring osutab samuti, et poliitilise polarisatsiooni kasv Ameerika Ühendriikides oli suurem nende demograafiliste rühmade seas, kes kasutasid interneti ja sotsiaalmeediat vähem. Seetõttu ei saa noorte polariseerumist seletada ainult vanuse, interneti või sotsiaalmeedia kaudu.

Eesti puhul on noorte hoiakute kujunemisel eriti oluline mitmekeelne ja mitmekultuuriline ühiskondlik kontekst. Noorte arusaamu võivad mõjutada perekondlik taust, hariduskogemus, keeleline kuuluvus, kultuuriline sotsialiseerumine, meediatarbimine ja samastumine erinevate ühiskonnagruppidega. Krawatzeki ja Matevosyani (2026) uuring Eesti kohta osutab, et inimeste hoiakuid julgeoleku, poliitika ja ajaloo küsimustes mõjutavad muu hulgas perekondlik taust ja samastumine teiste Eestis elavate inimestega. Samal ajal näitab uuring, et vene perekondliku taustaga noorem põlvkond on mitmes küsimuses lähenemas ülejäänud Eesti ühiskonna hoiakutele, kuigi erimeelsused ajaloo, julgeoleku ja poliitika tõlgendamisel ei ole täielikult kadunud. Käesoleva töö seisukohalt on see oluline, sest empiirilises osas analüüsitakse, kuidas erineva keelelise ja kultuurilise taustaga noored tajuvad ühiskondlikke lõhesid, kuuluvust ja rühmadevahelist distantssi.

Noorte polariseerumise taju kujunemist mõjutab ka põlvkondlik kogemus. Mannheimi põlvkonnakäsitluse järgi ei määra põlvkonda üksnes sünniaeg, vaid ka ühine paiknemine ajaloolis-sotsiaalses protsessis ning osalemine sama ajastu sotsiaalsetes ja intellektuaalsetes vooludes (Mannheim, 1928/1952, lk 290, 303–304). Käesoleva töö empiiriline osa keskendub 18–24-aastastele noortele, kelle sotsialiseerumine on toimunud tugevalt digitaliseerunud keskkonnas. Seetõttu kasutatakse põlvkondlikku käsitlust siin mitte jäiga kategooriana, vaid vahendina, mis aitab mõista, kuidas digitaalsed suhtluspraktikad, järjestikused kriisid ja pidev ligipääs erinevatele infovoogudele võivad mõjutada noorte ühiskondlikke hoiakuid.

Tänapäeva noorte infokeskkond erineb oluliselt varasemate põlvkondade omast. Ühiskondliku ja poliitilise sisuga puututakse kokku mitte ainult teadliku uudistetarbimise kaudu, vaid ka sotsiaalmeedia voogudes, soovitusalgoritmide vahendusel, mõjutajate sisu kaudu ning eakaaslaste jagatud postituste kaudu. Selline infokeskkond võib laiendada ligipääsu erinevatele vaatenurkadele, kuid võib samal ajal muuta teabe tarbimise killustatumaks, kiiremaks ja emotsionaalselt laetumaks. Noorte jaoks võib polariseerumine seetõttu avalduda mitte üksnes ametlikus poliitilises debatis, vaid ka igapäevastes digisuhtluse olukordades, kommentaariumides, sõpruskondades ja perekondlikes aruteludes.

Druckmani ja Levy (2022) järgi on muutuv meediakeskkond üks olulisemaid väliseid tegureid, mille kaudu afektiivset polarisatsiooni uuritakse. Sotsiaalmeedia võib soodustada valikulist kokkupuudet sisuga, mis kinnitab kasutaja varasemaid hoiakuid, ning vähendada kokkupuudet erinevate vaatenurkadega. Samas tuleb algoritmide mõju käsitleda ettevaatlikult. Uuringud ei näita üheselt, et algoritmid iseenesest põhjustaksid kõlakambrite või polariseerumise kujunemist, kuid need võivad teatud tingimustel aidata kaasa infokeskkonna killustumisele ja sarnaste seisukohtade võimendumisele (Metzler & Garcia, 2024). Käesoleva töö jaoks on oluline eelkõige see, kuidas noored ise tajuvad sotsiaalmeedia rolli ühiskondlike vastasseisude, usalduse ja dialoogi kujunemisel.

Sotsiaalmeedia on noorte jaoks oluline platvorm ühiskondlikule teabele ligipääsuks ja avalikes aruteludes osalemiseks. Samal ajal ei tähenda sotsiaalmeedia kasutamine automaatselt suuremat polariseerumist. Getreu (2022) uuring Z-põlvkonna esindajate seas osutab seosele sotsiaalmeedia kasutamise ja polariseeritumate poliitiliste hoiakute vahel, kuid selle tulemusi tuleb käsitleda ettevaatlikult, sest tegemist ei ole laia rahvusvahelise võrdleva uuringuga. Käesoleva töö jaoks on olulisem järeldus see, et sotsiaalmeedia võib toimida noorte poliitilise ja ühiskondliku sotsialiseerumise keskkonnana, kus kujunevad teadmised, kuuluvustunne, usaldus infoallikate vastu ning suhtumine vastandlikesse seisukohtadesse.

Noorte ühiskondliku osaluse puhul on oluline ka digitaalse kirjaoskuse roll, sest see aitab kriitilisemalt hinnata poliitilist ja ühiskondlikku sisu ning mõista erinevate infokanalite võimalikku mõju. Käesolevas töös käsitletakse digitaalset kirjaoskust osana laiemast meediakeskkonnast, mitte eraldi uurimisobjektina.

Noorte polariseerumise tajus kujuneb seega tehnoloogiliste, sotsiaalsete, kultuuriliste ja psühholoogiliste tegurite koosmõjus. Noored ei ole oma hoiakutes ühtsed ning nende arusaamu võivad mõjutada perekondlik ja keeleline taust, põlvkondlik kogemus, haridus, meediatarbimine, ühiskondlikud kriisid ja kuuluvustunne. Digitaalne infokeskkond võib suurendada ligipääsu erinevatele seisukohtadele ja toetada osalust, kuid võib samal ajal tugevdada valikulist kokkupuudet, infomüra, kõlakambrite kujunemist ja vastandlike gruppide tajumist. Käesoleva töö seisukohalt on seetõttu oluline analüüsida, kuidas uuringus osalenud noored ise kirjeldavad polariseerumist, milliseid tegureid nad selle kujunemisega seostavad ning kuidas nad tajuvad dialoogi võimalikkust erinevate ühiskonnagruppide vahel.

1.3. Polarisatsiooni kujunemise tegurid ja mehhanismid

Polarisatsiooni kujunemist saab käsitleda mitme omavahel seotud tasandi kaudu. Käesolevas töös on keskmeks eelkõige sotsiaalse identiteedi, rühmadevahelise distantssi, afektiivse vastandumise, meediakeskkonna ja dialoogi vähenemisega seotud mehhanismid. Need aitavad mõista, kuidas erinevused võivad muutuda „meie–nemad“ vastanduseks ning kuidas selline vastandus võib mõjutada noorte kuuluvustunnet ja valmisolekut aruteluks.

Konfliktiteoreetiline ning sotsiaalsete lõhede ja kihistumise käsitus aitavad mõista, kuidas vastandlikud huvid, ebavõrdsed ühiskondlikud positsioonid ja erinev ligipääs ressurssidele võivad kujundada rühmadevahelisi pingeid. Polarisatsiooni kontekstis on oluline, et sellised pinged võivad kinnistada vastandlikke identiteete, vähendada rühmadevahelist usaldust ja suurendada konfliktiriski (Esteban & Schneider, 2008). Eesti kontekstis võivad ühiskondlikke eraldusjooni kujundada lisaks majanduslikele teguritele ka keeleline, kultuuriline ja perekondlik taust. Käesolevas töös kasutatakse seda käsitlust taustana, et mõista, kuidas noored kirjeldavad ühiskondlikke pingeid, ebavõrdsust ja eri gruppide huvide põrkumist.

Sotsiaalse identiteedi teooria aitab selgitada, kuidas rühmadevaheline vastandumine kujuneb grupikuuluvuse ja „meie–nemad“ eristuse kaudu. Selle käsitluse järgi määratlevad inimesed end sageli erinevate sotsiaalsete gruppide kaudu, näiteks keele, rahvuse, etnilise kuuluvuse, poliitilise ideoloogia või väärtushinnangute põhjal (Tajfel & Turner, 1979). Grupikuuluvus võib tugevdada positiivsemat suhtumist oma grupi liikmetesse ja suurendada distantssi välisgrupi suhtes. Iyengari ja Westwoodi (2015) järgi võib ka poliitiline kuuluvus toimida sotsiaalse identiteedina ning soodustada negatiivset suhtumist vastaspoole toetajatesse.

Käesoleva töö jaoks on see oluline, sest Eesti noorte puhul võib „oma“ ja „võõra“ piir kujuneda keele, kultuurilise tausta, väärtuste, poliitiliste seisukohtade või meediatarbimise põhjal.

Sotsiaalse kategoriseerimise, stereotüüpide ja eelarvamuste roll on oluline, sest „oma“ ja „võõra“ eristus võib kinnistuda mitte ainult poliitiliste seisukohtade, vaid ka laiemate sotsiaalsete representatsioonide ja grupikuvandite kaudu (Augoustinos & Walker, 1998). Sellist eristust võib tugevdada välisgrupi homogeensuse efekt, mille puhul välisgrupi liikmeid tajutakse ühetaolisemana, samal ajal kui oma grupi liikmeid nähakse mitmekesisemate ja individuaalsematena (Myers & Twenge, 2016). Käesoleva töö seisukohalt aitab see mõista, miks keeleline, kultuuriline või perekondlik taust võib mõnes olukorras muutuda sotsiaalselt tundlikuks märgiks.

Polarisatsiooni võib süvendada ka motiveeritud arutlemine. Selle all mõistetakse olukorda, kus inimesed tõlgendavad teavet viisil, mis toetab nende varasemaid hoiakuid või oma grupi positiivset taju. See võib avalduda uudiste valikulises tajumises, argumentide kallutatud hindamises ja vastaspoole seisukohtade ebaõiglaselt negatiivses tõlgendamises. Selle tulemusel võib afektiivne polarisatsioon süveneda meedia, sotsiaalse identiteedi ja grupilojaalsuse koosmõjus. Druckman ja Levy (2022) seostavad afektiivset polarisatsiooni muu hulgas poliitilise identiteedi, stereotüüpide, motiveeritud arutlemise ja isiksuseomadustega.

Cass Sunsteini käsitluses tähendab grupipolarisatsioon olukorda, kus rühmaliikmed võivad arutelu käigus liikuda oma esialgsete hoiakutega samas suunas äärmuslikumale positsioonile (Sunstein, 2009, lk 2–3). See on eriti oluline suletud või ühetaolise arvamusruumi puhul, kus kokkupuude alternatiivsete seisukohtadega on piiratud. Samas näitab interdistsiplinaarne ülevaade, et organiseeritud ja deliberatiivsed aruteluvormid võivad polarisatsiooni vähendada, samal ajal kui ainult mõttekaaslaste vahel toimuvad arutelud võivad seda suurendada (Caluwaerts et al., 2023). Käesoleva töö jaoks on see oluline, sest empiirilises analüüsis uuritakse, kuidas noored tajuvad dialoogi võimalikkust eri ühiskonnagruppide vahel.

Afektiivne polarisatsioon keskendub polarisatsiooni emotsionaalsele mõõtmele: inimesed mitte ainult ei nõustu vastasgruppidega, vaid võivad tunda nende suhtes vastumeelsust, umbusku või põlgust. Iyengari ja Westwoodi (2015) järgi tähendab afektiivne polarisatsioon

kalduvust tajuda vastaspoole esindajaid negatiivselt ja oma grupi liikmeid positiivsemalt. Druckmani ja Levy (2022) järgi kujuneb afektiivne polarisatsioon väliste tegurite, näiteks meedia, poliitilise eliidi ja institutsionaalse konteksti, ning sisemiste tegurite, näiteks sotsiaalse identiteedi, stereotüüpide ja motiveeritud arutlemise koosmõjus.

Meedia ja sotsiaälvõrgustikud võivad mõjutada seda, kuidas inimesed ühiskondlikku infot tarbivad, usaldusväärset teavet eksitavast infost eristavad ja eri seisukohtadega kokku puutuvad. Benkler et al. (2018) rõhutavad, et tänapäeva meediakeskkonna probleemid ei tulene ainult tehnoloogiast, vaid ka meediasüsteemi, poliitiliste struktuuride ja infovõrgustike eripärast. Samas tuleb meediakeskkonna mõju käsitleda ettevaatlikult: internetti ja sotsiaalmeediat ei saa pidada polariseerumise ainsaks põhjuseks, vaid üheks teguriks laiemas sotsiaalses ja poliitilises koosmõjus (Druckman & Levy, 2022).

Sotsiaalpsühholoog Haidt (2023) toob esile seose emotsioonide, moraalsete intuitsioonide ja poliitiliste vaadete vahel. Tema käsitluse järgi kujunevad inimeste moraalsed ja poliitilised hinnangud sageli esmase intuiitse reaktsiooni põhjal, samas kui ratsionaalne arutlus võib hiljem toimida nende hinnangute põhjendamise vahendina. See vaade aitab mõista, miks poliitilised ja ühiskondlikud erimeelsused võivad muutuda emotsionaalselt laetuks ning miks faktipõhine argumentatsioon ei pruugi alati vähendada vastandumist. Noorte puhul on see oluline eelkõige seetõttu, et nende ühiskondlikud hoiakud on kujunemisjärgus ning nende arusaamu võivad mõjutada nii perekond, eakaaslased, meedia kui ka emotsionaalselt mõjusad narratiivid.

Poliitiliste eliitide retoorika ja institutsionaalsed tegurid võivad samuti mängida rolli afektiivse polariseerumise süvenemises. Vastandav ja konfliktseid hoiakuid rõhutav poliitiline kommunikatsioon võib tugevdada eri leeride toetajate vastastikust umbusku ja vaenulikkust. Druckmani ja Levy (2022) järgi seostub afektiivse polarisatsiooni tugevam avaldumine muu hulgas sotsiaalmajanduslike teguritega, nagu töötus ja ebavõrdsus, samuti majoritaarsete valimisinstitutsioonide ning eliidi teravate konfliktidega kultuuriliste küsimuste üle. Need tähelepanekud osutavad, et afektiivne polarisatsioon kujuneb sotsiaalmajanduslike, institutsionaalsete, poliitiliste ja psühholoogiliste tegurite koosmõjus.

Polarisatsiooni süvenemisele võib kaasa aidata ka vastandlike gruppide vahelise dialoogi puudumine. Kui kokkupuude vastaspoolega tekitab ebamugavust, pettumust või võõrandumist, võivad inimesed hakata vastandlikke seisukohti vältima, sotsiaalmeedias

blokeerima või teatud teemasid igapäevases suhtluses mitte käsitlema. Selline vältimine vähendab võimalusi vastastikuseks mõistmiseks ning võib tugevdada arusaama, et dialoog teise poolega ei ole võimalik.

Eelnev käsitlus näitab, et polariseerumine kujuneb grupikuuluvuse, „meie–nemad“ piiride, afektiivse vastandumise, meediakeskkonna ja dialoogi vähenemise koosmõjus. Käesoleva töö seisukohalt loob see aluse empiirilisele analüüsile, kus uuritakse, kuidas noored neid mehhanisme igapäevaelu, perekonna, meedia, kriiside ja Eesti mitmekeelse ühiskonna kontekstis mõtestavad.

2. UURIMISMETOODIKA JA VALIM

2.1. Töö eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on selgitada, kuidas Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud 18–24-aastased noored tõlgendavad polariseerumise tähendust, milliste teemade ja olukordade kaudu nad seda kirjeldavad ning milliseid tegureid nad seostavad polariseerumise süvenemise või leevenemisega. Uurimuses pööratakse tähelepanu ka sellele, kuidas noored mõtestavad meedia, perekonna, kriiside ning keele- ja kultuurikeskkonna rolli polariseerumise kujunemisel.

Töö eesmärgist lähtuvalt sõnastati järgmised uurimisküsimused:

1. Kuidas tõlgendavad Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud 18–24-aastased noored polariseerumise tähendust?
2. Kuidas avaldub polariseerumine noorte hinnangul nende igapäevases suhtluses, lähikeskkonnas ja ühiskondlike teemade käsitlemisel?
3. Millised tegurid mõjutavad noorte hinnangul polariseerumise süvenemist või leevenemist Eesti ühiskonnas?
4. Kuidas seostavad noored polariseerumist kuuluvustunde, ühiskondliku osaluse ja rühmadevahelise distanttsiga?

2.2. Uurimismeetodi ja valimi kirjeldus

2.2.1. Uurimisviis ja andmekogumismeetod

Käesolevas uurimistöös kasutati kvalitatiivset uurimisviisi, kuna töö eesmärk oli mõista noorte arusaamu, kogemusi ja tõlgendusi polariseerumise kohta. Kvalitatiivne lähenemine sobib keeruliste ja mitmetähenduslike sotsiaalsete nähtuste uurimiseks, sest see võimaldab mõista, kuidas vastajad uuritavat nähtust tõlgendavad ja milliseid tähendusi nad oma kogemustele omistavad. Laheranna (2008, lk 24) käsitle järgi võimaldab kvalitatiivne uurimisviis süveneda uuritava nähtuse tähendustesse ning mõista inimeste kogemusi nende sotsiaalses kontekstis. Käesolevas töös ei olnud meetod suunatud polariseerumise ulatuse mõõtmisele, vaid uuringus osalenud noorte kogemuste ja tõlgenduste mõistmisele.

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud individuaalintervjuusid.

Poolstruktureeritud intervjuu valiti seetõttu, et see võimaldas käsitleda kõiki uurimisküsimustega seotud teemasid, kuid jättis vastajatele piisavalt ruumi oma mõtete, kogemuste ja näidete vabaks avamiseks. Intervjuukava sisaldas nii üldisemaid küsimusi vastaja tausta ja ühiskondliku huvi kohta kui ka täpsemaid küsimusi polariseerumise tähenduse, infokanalite, kriiside, emotsionaalsete reaktsioonide, ühiskondliku osaluse ja võimalike lahenduste kohta. Intervjuukava on esitatud töö lisas.

Avatud küsimuste kasutamine oli uurimuse eesmärgiga kooskõlas, sest see võimaldas vastajatel kirjeldada polariseerumist oma sõnadega ega piiranud neid etteantud vastusevariantidega. Hirsjärvi et al. (2010, lk 188) järgi võimaldavad avatud küsimused paremini esile tuua vastajate arutluskäiku, isiklikke rõhuasetusi ja kogemuste tähendust. Samuti võimaldas poolstruktureeritud intervjuu vajadusel esitada täpsustavaid küsimusi, kui mõni teema osutus vastaja kogemuses eriti oluliseks.

2.2.2. Valimi kirjeldus

Uuringu valim oli sihipärane. Sihipärase valimi puhul valitakse uuritavad teadlikult, lähtudes uurimuse eesmärgist ja uurimisküsimustest (Rämmer, 2014). Käesolevas töös kaasati valimisse kuus 18–24-aastast Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud noort. Valimi moodustamisel lähtuti vastajate vanusest, keelelisest ja kultuurilisest taustast ning valmisolekust arutleda ühiskondlike teemade, kriiside ja polariseerumise tajumise üle.

Valimisse kuulus kaks eestikeelse või eesti taustaga noort, kaks venekeelsest keskkonnast pärit noort ning kaks vene perekondliku taustaga noort, kelle sotsialiseerumine on olnud olulisel määral seotud ka eestikeelse või segakeelse õpi-, töö- ja suhtluskeskkonnaga. Eestikeelse või eesti taustaga vastajad olid N18EE ja N19EE. Venekeelsest keskkonnast pärit vastajad olid M24VV ja N21VV. Vene perekondliku taustaga, kuid eestikeelse või segakeelse keskkonnaga tihedalt seotud vastajad olid M20VE ja N20VE.

Selline valimi ülesehitus võimaldas võrrelda, kas ja kuidas keeleline ja kultuuriline taust võib olla seotud polariseerumise tajumisega. Samas ei käsitleta neid rühmi homogeensete kategooriatena. Võrdluse eesmärk oli tuua esile võimalikke rõhuasetuste erinevusi, mitte teha üldistusi eestikeelsete, venekeelsete või vene perekondliku taustaga noorte kohta tervikuna.

Üks vastaja õppis intervjuu ajal välismaal, kuid tema kasvukeskkond, varasem sotsialiseerumine ja ühiskondlik kogemus olid seotud Eestiga. Seetõttu käsitletakse uurimuses valimit Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud noortena, mitte rangelt ainult intervjuu ajal Eestis elavate noortena.

Vastajate anonüümsuse tagamiseks kasutati koodi. Kood koosneb kolmest osast: esimene täht tähistab vastaja sugu, number vastaja vanust intervjuu ajal ning kaks viimast tähte keelelist või kultuurilist tausta. Täht N tähistab naist ja M meest. Näiteks kood M24VV tähendab, et vastaja oli intervjuu ajal 24-aastane mees, kelle taust on seotud venekeelse kasvukeskkonnaga. Tähis EE viitab eestikeelsele või eesti taustale, VV venekeelsele taustale ja venekeelsele kasvukeskkonnale ning VE vene perekondlikule taustale, mille puhul vastaja sotsialiseerumine on olnud seotud ka eestikeelse või segakeelse keskkonnaga. Koodid on tehnilised tähised ega kirjelda ammendavalt vastajate identiteeti.

Valimi ülevaade on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Uuringus osalenud vastajate üldandmed

Kood	Vanus	Sugu	Keeleline ja kultuuriline taust
N18EE	18	naine	eestikeelne või eesti taust
N19EE	19	naine	eestikeelne või eesti taust
M24VV	24	mees	venekeelne taust ja venekeelne kasvukeskkond
N21VV	21	naine	venekeelne taust ja venekeelne kasvukeskkond
M20VE	20	mees	vene perekondlik taust, eesti- või segakeelne sotsialiseerumine
N20VE	20	naine	vene perekondlik taust, eesti- või segakeelne sotsialiseerumine

Tabelis esitatud andmed on üldistatud kujul, et tagada vastajate anonüümsus.

2.2.3. Andmete kogumine ja analüüs

Intervjuud viidi läbi vastajale sobivas keeles. Kaks intervjuud toimusid eesti keeles ja neli vene keeles. Vene keeles antud vastused tõlgiti analüüsi esitamisel eesti keelde. Tõlkimisel püüti säilitada vastajate mõtte sisuline tähendus, kuid üksikuid keelelisi vorme kohandati akadeemilise teksti loetavuse huvides. Tsitaatide juures on märgitud, kui need on tõlgitud vene keelest.

Intervjuud transkribeeriti ja valmistati ette temaatiliseks analüüsiks. Andmete analüüsimisel kasutati induktiivset temaatilist analüüsi. Kõigepealt loeti intervjuude transkriptsioonid korduvalt läbi ning märgiti üles korduvad teemad, väljendid ja tähendusmustrid. Seejärel koondati sarnase sisuga vastused temaatilistesse rühmadesse. Peamisteks analüüsiteemadeks kujunesid polariseerumise tähendus, polariseerumise ilmingud lähiümbruses ja internetis, infokanalite roll, perekonna ja sotsiaalmeedia mõju, kriiside mõju, emotsionaalsed reaktsioonid, vältimine, enesetsensuur, dialoogivalmidus ning võimalikud lahendused.

Analüüsis pöörati tähelepanu nii korduvatele mustritele kui ka vastajatevahelistele erinevustele. Eraldi vaadeldi, kas kolme vastajarühma vahel ilmnesid süsteemsemad erinevused või pigem üksikud rõhuasetused. Kuna tegemist on väikese kvalitatiivse valimiga, ei olnud eesmärk tulemusi üldistada kõigile Eesti noortele, vaid mõista uuringus osalenud noorte kogemusi ja tõlgendusi.

2.2.4. Uurimiseetika ja uuringu piirangud

Uurimuse läbiviimisel järgiti uurimiseetika põhimõtteid. Vastajatele selgitati uurimuse eesmärki, osalemise vabatahtlikkust ja anonüümsuse tagamist. Vastajatel oli õigus küsimustele mitte vastata ning soovi korral uuringus osalemisest loobuda. Analüüsis ei kasutata vastajate nimesid ega muid otseselt tuvastamist võimaldavaid detaile. Kui tsitaat sisaldas tuvastamist võimaldavat infot, jäeti see välja või sõnastati konteksti kahjustamata üldisemalt.

Uuringu piiranguna tuleb arvestada, et valim oli väike ja koosnes kuuest vastajast. Seetõttu ei võimalda tulemused teha üldistusi kõigi Eestis elavate või Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud noorte kohta. Samuti olid vastajate poliitika huvi, ühiskondlik aktiivsus ja infokanalid erinevad ning vastuste põhjalikkus intervjuudes varieerus. Tulemusi tuleb käsitleda uuringus osalenud noorte kogemuste ja tõlgenduste analüüsina.

3. TULEMUSED JA ANALÜÜS

Käesolevas peatükis esitatakse kuue poolstruktureeritud intervjuu põhjal saadud tulemused ja nende esmane analüüs. Peatükis keskendutakse eelkõige intervjuudes ilmnenu tähtsustavatele, korduvatele teemadele ja vastajate kogemustele. Tulemuste laiem seostamine teoreetilise raamistikuga esitatakse arutelu peatükis.

Tabel 2 koondab peamised analüüsiteemad ja nende seose uurimisküsimustega.

Tabel 2. Analüüsiteemad ja uurimisküsimused

Analüüsiteema	Mida selles teemas uuriti	Seos uurimisküsimustega
Polariseerumise tähendus	Kuidas vastajad mõistet „polariseerumine“ määratlevad ning milliseid isiklikke ja ühiskondlikke tähendusi nad sellele omistavad.	UK1
Polariseerumise ilmingud igapäevases suhtluses ja lähikeskkonnas	Kuidas vastajad kirjeldavad polariseerumise avaldumist sõprade, perekonna, interneti ja ühiskondlike teemade käsitlemise kaudu ning kuidas nad sellele reageerivad.	UK2
Infokanalid ja meediakeskkond	Milliseid infoallikaid vastajad kasutavad ja usaldavad ning kuidas nad seostavad infokeskkonda ühiskondlike vastandumiste ja polariseerumise tajumisega.	UK2, UK3
Polariseerumist tugevdavad ja leevendavad tegurid	Milliseid tegureid vastajad peavad polariseerumise süvenemise või leevenemise seisukohalt oluliseks, sh perekond, sotsiaalmeedia, kriisid, ühiskondlik surve, kuulamisoskus ja dialoog.	UK3
Kriisiolukorrad, kuuluvustunne ja rühmadevaheline distants	Kuidas vastajad seostavad viimaste aastate kriise ühtsustunde, võõrandumise, kuuluvuse, enesetsensuuri ja rühmadevahelise distantsiga.	UK3, UK4

Analüüsiteema	Mida selles teemas uuriti	Seos uurimisküsimustega
Tagajärjed ja võimalikud lahendusteed	Milliseid polariseerumise tagajärgi vastajad märkavad ning milliseid võimalusi nad näevad vastandumise vähendamiseks, dialoogi toetamiseks ja ühiskondliku osaluse tugevdamiseks.	UK3, UK4

3.1. Polariseerumise mõiste ja tähendused

Intervjuude põhjal mõistsid vastajad polariseerumist eelkõige ühiskonna või inimrühmade jagunemisena vastandlikeks leerideks. Mitu vastajat ei kirjeldanud polariseerumist lihtsalt arvamuste erinevusena, vaid olukorrana, kus osapoolte vaheline distants suureneb, kompromissi võimalus väheneb ja arutelu muutub vastandumiseks. Samal ajal ilmnes, et mõiste ei olnud kõigile vastajatele ühtviisi tuttav: üks vastaja tunnistas, et ta ei teadnud alguses täpselt, mida polariseerumine tähendab. See on oluline tulemus, sest näitab, et polariseerumine võib olla noorte jaoks kogemuslikult tajutav ka siis, kui mõiste ise ei kuulu kõigi vastajate igapäevasesse sõnavarasse.

N18EE seostas polariseerumist rahvusgruppide vahelise kaugenemise ja radikaliseerumisega:

„Minu arust on polariseerumine erinevate rahvusgruppide vaheliste erinevuste suurenemine ja nendevaheline kaugenemine, mõlemad pooled lähevad aina radikaalsemaks ja selle pärast kaugenevad.“ (N18EE)

Selles vastuses on oluline, et polariseerumist ei määratleta pelgalt erinevate seisukohtade olemasoluna. Vastaja jaoks muutub probleemiks see, kui erinevused hakkavad süvenema ning osapooled liiguvad teineteisest üha kaugemale. See haakub töö teoreetilises osas käsitletud arusaamaga, mille järgi polariseerumine ei tähenda ainult arvamuste paljusust, vaid protsessi, kus erinevused kinnistuvad vastandlike identiteetidenä ja dialoogi võimalus väheneb. Selline käsitus on seotud ka Paloneni (2009) arusaamaga polariseerumisest kui „meie“ ja „nemad“ piiride loomise protsessist.

N21VV mõistis polariseerumist samuti vastandumise ja mõistmise kadumisenä:

„Polariseerumine on see, kui inimesed ühiskonnas hakkavad jagunema vastandlikeks arvamusteks ja lõpetavad üksteise mõistmise. Dialoogi asemel tekib vastasseis: „meil on õigus, neil mitte“.“ (N21VV, vene keelest tõlgitud)

N21VV vastuses tuleb selgelt esile polariseerumise afektiivne mõõde. Tema jaoks ei ole polariseerumine ainult maailmavaadete erinevus, vaid olukord, kus teine pool ei ole enam vestluspartner, vaid vastane. See on kooskõlas afektiivse polariseerumise käsitlusega, mille puhul distantseerumine ei põhine ainult ideoloogilisel erimeelsusel, vaid ka emotsionaalsel tõrjumisel, usaldamatusel või vastumeelsusel teise grupi suhtes (Iyengar & Westwood, 2015; Druckman & Levy, 2022). Intervjuude põhjal ilmnes, et just selline emotsionaalne piir võib uuringus osalenud noorte jaoks muuta ühiskondlikud arutelud keeruliseks.

N19EE eristus teistest vastajatest selle poolest, et ta nägi polariseerumises ka võimalikku positiivset külge:

„Arvan, et see saab olla nii hea kui ka halb. Hea on see, et nad on leidnud ühise grupi ning usuvad sama asja. Samas võib see olla aga halb, sest kuidas siis ühiskond või riigi rahvus koos töötab.“ (N19EE)

See vastus näitab, et polariseerumist võib tajuda ka kuuluvustunde kaudu. Ühise grupi leidmine ei ole vastaja jaoks iseenesest negatiivne, kuid probleem tekib siis, kui grupikuuluvus hakkab takistama ühiskonna ühist toimimist. Selline mõttekäik seostub sotsiaalse identiteedi teooriaga, mille järgi inimesed määratlevad end sageli gruppide kaudu ning eristavad oma gruppi teistest gruppidest (Tajfel & Turner, 1979). Intervjuu põhjal on aga oluline rõhutada, et kuuluvus ei muutu automaatselt polariseerumiseks. Polariseerumiseks muutub see siis, kui grupipiirid hakkavad vähendama teise poole mõistmist ja koostöövõimalust.

N20VE määratles polariseerumist diskursuste ja ühiskondliku jagunemise kaudu:

„Polariseerumine on elanikkonna jagunemine arvamuse või diskursuse tõttu, mis paneb ühiskonna mitte lihtsalt erinevateks kihtideks jagunema, vaid sageli üksteise vastu seisma. Igal inimesel on selles protsessis oma positsioon ning isegi neutraalne pool võib muutuda polariseerumise osaks, sest teda püütakse pidevalt ühele või teisele poolele tõmmata.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

N20VE vastuses on oluline mõte, et polariseerumine ei tähenda ainult ühiskonna jagunemist eri arvamuste või rühmade vahel, vaid olukorda, kus need rühmad hakkavad üksteisele vastanduma. Eraldi nüansina tõi vastaja esile, et polariseerunud olukorras ei pruugi ka neutraalne või vahepealne positsioon jääda väljapoole vastandumist, sest sellele võib kaasneda surve valida pool. See on käesoleva töö seisukohalt oluline, sest osa vastajaid paikneb mitme keelelise, kultuurilise või väärtuspõhise ruumi vahel. Seetõttu võib polariseerumine mõjutada mitte ainult äärmuslike seisukohtade kandjaid, vaid ka neid, kes püüavad jääda vahepealsele või mitut poolt mõistvale positsioonile.

M20VE seostas polariseerumist tugeva vastandumise, konflikti ja kompromissi kadumisega:

„Minu jaoks on see pigem olukord, kus seisukohad muutuvad väga vastandlikuks ja negatiivseks. Näiteks kui inimesed tahavad liiga tugevalt oma arvamust kaitsta, võivad sellest tekkida konfliktid ning kompromissi leidmine muutub keeruliseks.“ (M20VE, vene keelest tõlgitud)

M20VE vastus täiendab teiste vastajate määratlusi, sest ta ei kirjelda polariseerumist ainult kahe erineva arvamuse olemasoluna, vaid olukorrana, kus arvamuse kaitsmine muutub nii intensiivseks, et see takistab kompromissi. See on oluline nüanss, sest tema käsitluses ei ole polariseerumise keskmes mitte erinevus ise, vaid suhtlusviis: kas inimene suudab teist kuulata või muutub arutelu konfliktiks.

M24VV ei määratlenud polariseerumist üksnes jagunemise kaudu, vaid seostas seda eelkõige kuulamisoskuse ja dialoogi võimalikkusega:

„Kui inimene oskab kuulda ja kuulata teise inimese arvamust, siis on see hea, sest tekib mitmekülgne arvamus. Aga kui inimene reageerib teise arvamusele halvasti, võib sellest tekkida konflikt.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

M24VV vastus aitab eristada eriarvamust ja polariseerumist. Tema jaoks ei ole arvamuste erinevus iseenesest probleemne; vastupidi, see võib aidata kujundada mitmekülgsemat arusaama. Polariseerumine tekib siis, kui inimene ei ole enam valmis teist kuulama ning eriarvamus muutub konfliktseks. Selline käsitlus sobib töö teoreetilise lähtekohaga, mille järgi tavaline ühiskondlik mitmekesisus ja diferentseerumine ei tähenda veel polariseerumist. Polariseerumine kujuneb siis, kui erinevused muutuvad vastandumiseks ning hakkavad vähendama usaldust ja dialoogi.

Vastajate määratluste põhjal võib öelda, et uuringus osalenud noored mõtestasid polariseerumist peamiselt viie tunnuse kaudu: rühmade või arvamuste vastandumine, kompromissi vähenemine, emotsionaalne kaugus, konfliktioht ning „meie–nemad“ mõtlemise tugevnemine. Samas näitasid intervjuud ka seda, et polariseerumine ei ole vastajate jaoks ainult poliitiline termin. See on seotud küsimusega, kuidas inimesed koos elavad, milliseid teemasid nad saavad turvaliselt arutada ja kas erineva arvamusega inimest on võimalik endiselt kuulata ja mõista.

3.2. Polariseerumise ilmingud ja reaktsioonid

Teise uurimisküsimuse eesmärk oli välja selgitada, kuidas uuringus osalenud noored märkavad polariseerumise ilminguid oma lähiümbruses, internetis ja ühiskondlikes aruteludes ning kuidas nad nendele olukordadele reageerivad. Intervjuud näitasid, et polariseerumist tajuti eri tasanditel: mõne vastaja jaoks oli see nähtav eelkõige internetis, teise jaoks sõprade või perekonna aruteludes ning mõne vastaja jaoks ka keele, päritolu ja kriisidega seotud olukordades. Seetõttu ei saa polariseerumist käsitleda ainult avaliku poliitilise nähtusena; uuringus osalenud noorte kogemustes avaldus see ka igapäevasuhetes ja suhtlusolukordades.

N18EE eristas selgelt oma lähiringi ja internetikeskkonda:

„Konkreetselt oma tutvusringkonnas, kellega ma suhtlen, ei, aga üldiselt internetis küll.“
(N18EE)

See vastus näitab, et polariseerumise tajumine sõltub suhtlusruumist. N18EE ei kogenud oma lähedases tutvusringkonnas tugevat vastandumist, kuid märkas seda internetis. See tähendab, et polariseerumine võib olla noore jaoks nähtav ka siis, kui see ei avaldu otseselt tema igapäevastes sõprussuhetes. Internetikeskkond võib teha ühiskondlikud vastasseisud nähtavamaks ja intensiivsemaks, isegi kui lähiringis suudetakse teemasid rahulikumalt käsitleda.

N19EE kirjeldas seevastu olukorda, kus poliitiline erimeelsus jõudis otseselt sõprussuhtesse:

„Ühe sõbraga oleme me täiesti erineval poliitilisel arvamusel ning väldime poliitikast rääkimist.“ (N19EE)

Ta lisas sama kogemuse kohta:

„Ma tundsin end väga imelikult ning halvasti. Me oleme väga head sõbrad, kuid kui poliitilisel teemal suhtlesime, siis mõtlesin, kuidas ma üldse saan temaga sõber olla ja kas see on üldse võimalik.“ (N19EE)

Need vastused näitavad, et polariseerumine võib mõjutada ka lähedasi suhteid. Poliitiline eriarvamus ei jää sellisel juhul ainult abstraktseks vaidluseks, vaid võib hakata mõjutama seda, kuidas inimene tajub teist inimest ja suhte jätkumise võimalikkust. See on näide olukorrast, kus ühiskondlik vastandumine liigub isikliku suhte tasandile.

M20VE kirjeldas oma suhtluskeskkonda üldiselt paindliku ja sõbralikuna:

„Kui meie arvamused ka erinevad, siis püüame olla paindlikumad ja mitte oma arvamust teistele peale suruda, vaid teha seda sõbralikumas õhkkonnas.“ (M20VE, vene keelest tõlgitud)

Samas tõi ta esile, et sõjateema on teema, mida ta pigem väldib:

„Jah, põhiliselt püüan vältida sõjateemat või midagi sellist. Tänapäeval on igaühel sellel teemal oma arvamus ja inimesed võivad seda teemat ning arvamusi väga teravalt võtta.“ (M20VE, vene keelest tõlgitud)

M20VE vastustes tuleb esile oluline piir: eriarvamus on talutav seni, kuni see ei muutu arvamuse pealesurumiseks või emotsionaalselt teravaks konfliktiks. Tema kogemus on oluline selle mõistmiseks, kuidas mitme keelelise ja kultuurilise keskkonna vahel liikuvad noored võivad tajuda ühiskondlikke pingeid. Vastusest ilmneb, et selline positsioon ei tähenda pingete puudumist, vaid võib tähendada vajadust liikuda eri ootuste, arvamuste ja tõlgenduste vahel.

N21VV kirjeldas polariseerumise ilminguid tugevamate emotsionaalsete reaktsioonide kaudu:

„Väga palju sõltub seltskonnast. Sageli oleme üksteisega solidaarsed, aga on ka neid, kellega vaated lähevad väga lahku ning arutelu ajal võime hakata vaidlema, tülitsema ja isiklikuks minema.“ (N21VV, vene keelest tõlgitud)

N21VV vastuses on oluline, et eriarvamused võivad arutelus kiiresti muutuda isiklikuks konfliktiks. Sama intervjuu teistes vastustes kirjeldas ta teistsuguste vaadetega inimestega

suhtlemist emotsionaalselt keerulisena. See näitab, et polariseerumine võib mõne vastaja kogemuses olla tugevalt emotsionaalne nähtus, kus teise seisukoht ei tekita üksnes eriarvamust, vaid ka tõrjumist või moraalselt distantsti.

N20VE tõi Eesti kontekstis esile päritolu ja keelelise tausta tähenduse:

„Kui ma ütlen, et olen sündinud Venemaal, ei tea ma kunagi, milline reaktsioon tuleb, ja ma ei taha lihtsalt selle fakti pärast hakata Putinit arutama.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

See vastus näitab, et polariseerumine ei avaldu ainult arvamuste tasandil. Mõnel juhul võib päritolu või keeleline taust muutuda sotsiaalselt tundlikuks märgiks, millele teised võivad omistada poliitilise tähenduse. N20VE ei kirjelda siin otsest konflikti, vaid ettevaatlikkust ja hirmu, et tema tausta võidakse tõlgendada stereotüüpselt. Eesti mitmekeelses ühiskonnas võivad sõda, Venemaa, keel ja päritolu seostuda ajaloomälu, kuuluvustunde ja „meie–nemad“ piiridega. See haakub Paloneni (2009) käsitlusega polariseerumisest kui rühmadevaheliste piiride kujundamisest.

M24VV kirjeldas polariseerumist kui nähtust, mida võib märgata nii perekonnas, sõprade seas kui ka meedias. Tema sõnul võivad erimeelsused tekkida elukoha, infoallikate, kultuuri ja perekondlike arutelude mõjul. Samas eristus ta mitmest teisest vastajast tugeva dialoogivalmiduse poolest:

„Olen valmis kuulama ja kuulda võtma vastupidiseid arvamusi, mis erinevad minu omast, ükskõik mis teemal vestlus toimub. Samuti olen valmis vestluspartneriga tõde otsima ja jõudma ühise nimetajani ilma konfliktideta.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

M24VV vastus näitab, et polariseerumise tajumine ei tähenda alati vältimist või emotsionaalset tõrjumist. Mõne vastaja puhul väljendus reaktsioon hoopis valmisolekus kuulata ja leida kompromiss. See lisab analüüsile olulise tasakaalu: kuigi mitmed vastajad kirjeldasid vältimist ja ebamugavust, esines intervjuudes ka dialoogile orienteeritud hoiakuid.

Intervjuude põhjal võib järeldada, et uuringus osalenud noored märkavad polariseerumist eri suhtlusruumides ja reageerivad sellele erinevalt. Nende reaktsioonid võib koondada nelja peamisse mustrisse: vältimine, enesetsensuur või ettevaatlikkus, emotsionaalne distantseerumine ning dialoogivalmidus. Polariseerumise tajumine ei olnud seotud üksnes poliitiliste seisukohtadega, vaid ka sellega, kuidas inimesed arutlevad, kas nad on valmis

teist poolt kuulama ning kas teatud taust või identiteet võib muutuda ühiskondlikus arutelus poliitiliselt laetud märgiks.

3.3. Infokanalid ja nende mõju polariseerumise tajumisele

Infokanalite puhul ilmnes intervjuudes mitmekesine pilt. Vastajad kasutasid nii traditsioonilisi uudisteportaale, ERR-i, sotsiaalmeediat, poliitilisi videoblogijaid, kohalikke kanaleid kui ka sõprade, perekonna ja kogukondade kaudu saadud infot. Intervjuude põhjal ei saa väita, et üks konkreetne infokanal põhjustaks polariseerumist. Küll aga tajusid mitmed vastajad, et infoallikate erinevus, sotsiaalmeedia kiirus ja lühiformaadid võivad tugevdada lihtsustatud vastandumist.

N18EE nimetas peamiste infokanalitena TikToki, Delfit ja ERR-i:

„Ma saan oma teavet TikTokist, Delfist ja Eesti Rahvusringhäälingu uudiste kanalitest. Kõige usaldusväärsem allikas on ERR, kuna see on riigiasutus ja nende info on kontrollitud.“ (N18EE)

N19EE kasutas sotsiaalmeediat eelkõige ühiskondlike sündmuste kohta info saamiseks, kuid rõhutas, et muude teemade puhul tuleb infot kontrollida:

„Muude teemade osas ei ole sotsiaalmeedia eriti usaldusväärne allikas, alati tuleb infot kontrollida.“ (N19EE)

Need vastused näitavad, et sotsiaalmeedia kasutamine ei tähenda automaatselt kriitikata infotarvitamist. Eestikeelsed vastajad kasutasid digikanaleid, kuid samal ajal eristasid usaldusväärsemaid ja vähem usaldusväärseid allikaid. See on oluline, sest teoreetilises kirjanduses seostatakse sotsiaalmeediat sageli infomullide, valikulise kokkupuute ja polariseerumisega. Intervjuud näitavad aga, et noorte kogemuses on pilt nüansseeritum: sotsiaalmeedia võib olla nii infoallikas kui ka keskkond, mille suhtes ollakse kriitiline.

M24VV nimetas usaldusväärsete allikatena Eesti peavoolumeediat ja kohalikke kanaleid:

„Peaaegu iga päev loen kohalikke allikaid, näiteks Postimeest, Delfit, ERR-i. Pean neid meie riigis kõige usaldusväärsemateks.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

N21VV pidas aga usaldusväärseks eelkõige poliitilisi videoblogijaid:

„Kõige usaldusväärsemaks pean poliitilisi videoblogijaid, sest nad annavad sageli sügavamad analüüsi, selgitavad keerulisi asju lihtsas keeles ning toetuvad faktidele ja dokumentidele.“ (N21VV, vene keelest tõlgitud)

Venekeelsest keskkonnast pärit vastajate võrdlus näitab, et seda rühma ei saa käsitleda ühtse infoväljana. M24VV usaldas Eesti peavoolumeediat ja kohalikke allikaid, N21VV aga poliitilisi videoblogijaid, keda ta tajus sõltumatute ja põhjalikumatenä. See erinevus on Eesti kontekstis oluline: sama keeleline taust ei tähenda automaatselt samu infokanaleid, samas võivad eri kanalid kujundada erinevaid rõhuasetusi selles, milliseid teemasid peetakse oluliseks ja kuidas neid tõlgendatakse.

M20VE nimetas oma peamiste infoallikadena Postimeest ja Delfit ning pidas neid usaldusväärseks. M20VE puhul on oluline, et vene perekondlik taust ei tähendanud eraldumist eestikeelsest peavoolu infoväljast. See toetab arusaama, et keeleline või perekondlik taust ei määra üksinda meediatarbimist. Oluline on ka õpi-, töö- ja suhtluskeskkond, milles noor igapäevaselt tegutseb.

N20VE suhtus sotsiaalmeediasse kõige kriitilisemalt:

„Sotsiaalmeedia muudab kõik arutelud mingiteks TikToki faktide põhjal toimuvateks vaidlusteks. Kõik muutub „poolt“ või „vastu“ ja see dehumaniseerib.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

N20VE rõhutas, et lühikesed videod ja korduvad diskursused võivad muuta keerulised teemad liiga lihtsaks ning vähendada valmisolekut mõista, mis seisukoha taga tegelikult on. Tema sõnul näevad inimesed ekraanil sageli ainult „rääkivat pead“, kuid ei saa küsida, miks inimene nii arvab või milline kogemus selle seisukoha taga on. See mõte seostub töö teoreetilises osas käsitletud meediakeskkonna mõjuga polariseerumisele. Druckmani ja Levy (2022) järgi on muutuv meediakeskkond üks olulisi tegureid, mille kaudu afektiivset polariseerumist uuritakse. Samas tuleb intervjuude põhjal olla ettevaatlik: need ei tõenda, et sotsiaalmeedia iseenesest põhjustab polariseerumist, vaid näitavad, et vastajad tajuvad sotsiaalmeediat keskkonnana, kus vastandumine võib muutuda nähtavamaks, kiiremaks ja emotsionaalsemaks.

Infokanalite analüüs näitab, et polariseerumise tajumine kujuneb mitme teguri koosmõjus. Oluline ei ole ainult see, millist kanalit kasutatakse, vaid ka see, kas infot tajutakse

usaldusväärseks, kas eri allikaid võrreldakse ning kas aruteluruum võimaldab näha teist inimest terviklikumalt kui ainult tema seisukoha esindajana. Eesti mitmekeelses kontekstis lisandub sellele keeleline ja kultuuriline mõõde: samad sündmused võivad jõuda noorteni erinevate kanalite, keelte ja tõlgendusraamade kaudu. Seetõttu võib infokeskkond polariseerumist nii tugevdada kui ka leevendada: see võib kitsendada arusaamu ja võimendada vastandumist, kuid kriitiline meediatarbimine, allikate võrdlemine ja dialoogile avatud suhtlus võivad aidata vastandumist vähendada.

3.4. Polariseerumist tugevdavad ja leevendavad tegurid

Intervjuudes nimetati polariseerumist tugevdavate teguritena perekonda, sotsiaalmeediat, kriise, erinevaid infoallikaid, elukohta, kasvatust, ühiskondlikku survet ja suhtluskultuuri. Vastajad ei näinud polariseerumist ühe põhjusega nähtusena, vaid pigem mitme teguri koosmõjuna. Mitmes intervjuus rõhutati eriti perekonna ja sotsiaalmeedia rolli.

N18EE tõi esile perekonna kui esmase hoiakute kujundaja:

„Ma arvan, et enamikel juhtudel on see pere, sest me kuuleme ikkagi esimesena oma vanemate arvamust. Ja muidugi sotsiaalmeedia, sest seal on nii palju infot ja inimesed hakkavad väga tihti ilma valimata kõike uskuma.“ (N18EE)

N19EE väljendas sarnast mõtet:

„Perekonnast kujuneb välja inimese arvamus. Juba noorest peale õpetavad vanemad, mis on õige ja mis on vale.“ (N19EE)

Need vastused näitavad, et perekond toimib vastajate jaoks esmase sotsialiseerumise keskkonnana. Perekonnas ei omandata ainult konkreetseid poliitilisi arvamusi, vaid ka arusaamu sellest, milliseid seisukohti peetakse õigeks, normaalseks või lubatavaks. See seostub laiemalt sotsialiseerumise käsitlusega, mille järgi noorte ühiskondlikud hoiakud kujunevad perekonna, hariduse, meedia ja eakaaslaste koosmõjus. Samas ei tulnud intervjuudes esile, et perekond mõjuks alati polariseerivalt. Mõne vastaja puhul oli perekond pigem ühiste arutelude ja sarnaste hoiakute koht, teise puhul aga võimalik pingete allikas.

M24VV kirjeldas perekondlikke arutelusid regulaarse praktikana:

„Arutame igal nädalavahetusel nii poliitilisi kui ka ühiskondlikke teemasid. Tavaliselt teeme seda söögilaua taga kogu pere ringis ja võtame kokku nädala jooksul toimunud uudised.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

Tema hinnangul võivad noored kodustes aruteludes võtta üle oma lähedaste seisukohti ning viia neid hiljem edasi laiemasse suhtluskeskkonda. See näitab, et perekond võib toimida sillana eraelu ja avaliku arvamusruumi vahel. Samas rõhutas M24VV ka seda, et vanemaks saades hakkab noor rohkem ise allikaid uurima ja oma seisukohti kujundama. Seega ei käsitle ta noori passiivsete mõjutatavatena, vaid inimestena, kelle arvamused võivad aja jooksul iseseisvamaks muutuda.

N21VV pidas oluliseks nii perekonda, sotsiaalmeediat kui ka kriise:

„Ma arvan, et see on eelkõige perekond nende noorte puhul, kelle jaoks perekond on elus tähtsal kohal. Sotsiaalmeedia ja kriisid, eriti kui rääkida sõjakriisist, samuti.“ (N21VV, vene keelest tõlgitud)

See vastus on analüütiliselt oluline, sest vastaja ei üldista perekonna mõju kõigile noortele. Ta rõhutab, et perekonna roll sõltub sellest, kui oluline koht perekonnal konkreetse noore elus on. Selline lähenemine sobib käesoleva töö kvalitatiivse iseloomuga: intervjuude põhjal ei saa määrata tegurite üldist kaalu, kuid saab näidata, milliseid tegureid vastajad ise tähenduslikuks pidasid.

M20VE tõi polariseerumist tugevdava tegurina esile kriiside ja eriti sõja mõju:

„Eriti sõjad, sest siin peab justkui kohe õige poole valima ja paljud teevad seda ilma süvenemata.“ (M20VE, vene keelest tõlgitud)

Tema vastuses on keskne surve valida pool. See haakub Paloneni (2009) käsitleusega, mille järgi polariseerumine loob poliitilisi ja moraalseid piire ning sunnib inimesi end nende piiride suhtes positsioneerima. M20VE puhul on see oluline ka seetõttu, et vastaja paikneb vene perekondliku tausta ja eestikeelse õpi-, töö- ja sõpruskeskkonna ristumiskohas. Selline positsioon võib muuta „poole valimise“ surve isiklikult tajutavamaks.

N20VE seostas polariseerumist sotsiaalmeedia ja turvalise aruteluruumi puudumisega. Tema hinnangul muudab sotsiaalmeedia keerulised teemad sageli lihtsustatud vastandusteks:

„Sotsiaalmeedia muudab arutelud TikTok faktide põhjal toimuvateks vaidlusteks. Kõik kordub ning jaguneb lihtsalt selleks, kas ollakse „poolt“ või „vastu“.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

Sama vastaja rõhutas ka, et noortel ei pruugi olla piisavalt kohti, kus keerulistel teemadel turvaliselt arutleda:

„Ma sain haridust nii vene kui ka eesti keeles, kuid minu ümber ei olnud siiski piisavalt ruumi aruteluks. Kui noor ei käi aktiivselt foorumitel, aruteludel või poliitilistes mudelites, on tal keeruline sellist ruumi leida. Seetõttu on esimene reaktsioon sageli vaikida või distantseeruda.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

Need vastused lisavad analüüsile olulise mõõtme: polariseerumist ei tugevda ainult vaadete erinevus, vaid ka aruteluruumi puudumine. Kui noorel ei ole kohta, kus keerulisi teemasid rahulikult ja turvaliselt arutada, võib reaktsiooniks saada mitte osalemine, vaid vaikimine, ettevaatlikkus või distantseerumine.

Leevendavate teguritena nimetati kuulamisoskust, kompromissi, info kontrollimist, rahulikku suhtlust, turvalisi aruteluruumi, poliitikute ja arvamusiidrite eeskuju ning kogukondlikku tuge. M24VV rõhutas järjekindlalt kuulamise ja kompromissi tähtsust. M20VE pidas oluliseks, et arvamust ei surutaks teisele inimesele peale. N18EE ja N20VE tõid esile, et avalikud eeskujud, sealhulgas poliitikud ja arvamusiidrid, peaksid näitama suuremat dialoogivalmidust. N21VV rõhutas, et polariseerumist saab vähendada ainult siis, kui pingutus tuleb mitmelt poolt: võimult, meedialt ja inimestelt endilt.

Teoreetilise raamistiku põhjal võib neid tulemusi seostada arusaamaga polariseerumisest kui rühmadevahelise distantssi, usalduse vähenemise ja „meie–nemad“ piiride tugevnemise protsessist. Intervjuudes ilmnes see argisel tasandil: noored rääkisid vältimisest, vaidlustest, usaldamatust infost ja hirmust olla valesti mõistetud. Samas näitasid vastused ka seda, et polariseerumist ei tajutud paratamatu protsessina. Sidusust ja dialoogi võivad toetada kuulamine, ühised aruteluruumid, kriitiline infotarvitamine ja austav suhtluskultuur. Seega võivad polariseerumist tugevdada perekondlikud, meediaga seotud ja ühiskondlikud tegurid, kuid seda võivad leevendada teadlik suhtlus ja turvalised dialoogivõimalused.

3.5. Kriisilukordade mõju ühtsuse- ja võõrandumistundele rühmade vahel

Kriisidest rääkides tõid vastajad esile Venemaa sõja Ukrainas, COVID-19 pandeemia, kliimakriisi, majanduslikud raskused, hinnatõusu ning integratsiooni ja keelepoliitikaga seotud pingeid.

N18EE seostas praeguses Eesti kontekstis kriise nii Ukraina sõja kui ka integratsiooni ja keeleküsimumustega:

„Ilmselt on Eesti jaoks praegu sõda Ukrainas ning kriis, mis on seotud integratsiooni ja keeleseadustega.“ (N18EE)

See vastus näitab, et kriisi ei mõistetud ainult välispoliitilise või sõjalise sündmusena, vaid ka ühiskondliku sidususe, keele ja kooseluga seotud küsimusena.

N19EE nimetas kõige olulisemaks Venemaa sõda Ukrainas, sest see mõjutab tema hinnangul kogu Euroopat:

„Hetkel on kõige olulisem Ukraina-Venemaa sõda, sest see mõjutab tegelikult ka kogu Euroopat. Me keegi ei taha, et sõda laieneks ega tegelikult, et see üldse toimuks.“ (N19EE)

Tema vastustes ilmnes, et kriiside mõju võib olla nii ühendav kui ka eraldav. Ühelt poolt leidis ta, et kriisid on noori pigem ühendanud, sest kõik soovivad rahulikku noorust. Teisalt rõhutas ta, et kriisidele reageerimine sõltub noore isiksusest: osa võib kriisi ajal tõmbuda eemale, osa aga leida ühise grupi ja jagada teistega hirne, muresid või kogemusi. Seega ei käsitle N19EE kriisi mõju üheselt, vaid näeb selles nii ühtsust loovat kui ka distantseerumist soodustavat võimalust.

M20VE kirjeldas Ukraina sõda kui kriisi, mis on mõjutanud mitte ainult Eestit, vaid kogu Euroopat:

„Minu jaoks on see endiselt sõda Ukrainas, sest see pani justkui kogu maailma jagunema ja asetaski kõik raskesse olukorda, mitte ainult Eestis, vaid kogu Euroopas.“ (M20VE, vene keelest tõlgitud)

Tema vastuses seostub kriis tugevalt polariseerumisega. Sõda ei mõjuta ainult poliitilisi arvamusi, vaid loob ka surve valida pool ning võib muuta inimestevahelised suhted pingelisemaks. M20VE kirjeldas kriisiteemade mõju noorte suhtlusele järgmiselt:

„Kui need teemad esile kerkivad, siis on kaks varianti: noored kas kardavad, et neid hakatakse hukka mõistma, või vastupidi, hakkavad väga tugevalt oma õigust tõestama, ja me kaotame omavahelise sideme.“ (M20VE, vene keelest tõlgitud)

See näitab, et kriis võib mõjutada mitte ainult hoiakuid, vaid ka suhtlusviisi: hirm hukkamõistu ees või vajadus oma seisukohta kaitsta võib vähendada vastastikust mõistmist.

N21VV seostas sõjalist kriisi mitme teise kriisiga:

„Sõjaline kriis on praegu kõige olulisem, sest see toob kaasa palju teisi kriise: majanduslikud raskused, hinnatõusu, rändega seotud väljakutsed ning ärevuse ja ebakindluse homse suhtes.“ (N21VV, vene keelest tõlgitud)

N21VV vastus näitab, et kriisi tajuti mitmekihilise nähtusena, mis puudutas korraga majanduslikku kindlust, rännet, turvatunnet ja tulevikutaju. Käesolevas uuringus ilmnis, et kriise ei mõtestatud ainult ühiskondlike sündmustena, vaid ka emotsionaalsete ja suhetega seotud kogemustena.

M24VV kirjeldas kriiside mõju mitmekesiselt. Tema hinnangul mõjutas COVID-19 noori tugevalt, sest distantsõpe, huvitegevuse piirangud ja sotsiaalne isolatsioon tekitasid üksildust ning raskendasid õppimist. Sõda seostas ta stressi, ärevuse, paanika ja vaimse tervise halvenemisega. Majandusliku ja kliimakriisi puhul tõi ta esile noorte töö- ja õppimisvõimaluste vähenemise ning tulevikukindluse nõrgenemise. Tema vastus näitab, et kriiside mõju ei piirdu ühe konkreetse teemaga, vaid võib puudutada suhtlemist, õppimist, vaimset heaolu, poliitilisi hoiakuid ja praktilisi eluvõimalusi.

M24VV tõi kriisidele reageerimisel esile kaks võimalikku mustrit:

„Kõige aktiivsem ja hoolivam noorte osa ühendub, püüab koos nendele väljakutsetele vastu seista ja otsib võimalusi kriisiolukordadest väljuda. Teine osa on passiivne ja ükskõiksem noorus, kes distantseerub ühiskonnaelust.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

See eristus lisab analüüsile olulise nüansi. Kriis võib mõne noore puhul suurendada osalust ja solidaarsust, kuid teise puhul viia passiivsuse või distantseerumiseni. Seetõttu ei saa kriiside mõju noortele kirjeldada ainult ühendava või ainult polariseeriva jõuna.

N20VE tõi kriiside puhul esile sõjad, kliimakriisi ja hinnatõusu:

„Mind väga mõjutavad viimased kriisid, eriti sõjad, kliimakriis ja pidevalt tõusvad hinnad. Kõik kriisid teevad mulle muret.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

Tema vastustes oli oluline ka reaktsioon kriisidele. Eesti kontekstis näeb ta pigem distantssi ja vaikimist, sest tema hinnangul ei ole piisavalt kohti keeruliste teemade arutamiseks:

„Eestis näen ma, et noored võtavad pigem distantssi. Mina sain haridust nii vene kui ka eesti keeles, kuid minu ümber ei olnud siiski piisavalt ruumi aruteluks. Kui noor ei käi aktiivselt foorumitel, aruteludel või poliitilistes mudelites, on tal keeruline sellist ruumi leida. Seetõttu on esimene reaktsioon sageli vaikida või distantseeruda.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

See vastus näitab, et turvalise aruteluruumi puudumisel võib kriisiteemade puhul kujuneda reaktsiooniks mitte aktiivne dialoog, vaid eemaldumine, enesetsensuur või vaikimine.

Kriiside mõju osas ei ilmnenu intervjuudes ühtset mustrit. Mõned vastajad nägid kriisides ühendavat potentsiaali, teised rõhutasid jagunemist, ärevust ja distantseerumist. Seega ei toimi kriisid automaatselt ei ühendava ega polariseeriva jõuna. Mõju sõltub sellest, kuidas kriisi tõlgendatakse, millised infokanalid seda vahendavad, milline on vastaja taust ning kas olemas on turvaline ruum oma hirmude ja seisukohtade väljendamiseks. Eesti kontekstis võivad sõja, keele ja integratsiooniga seotud kriisid põimuda ajaloomälu ja kuuluvuse küsimustega.

3.6. Polariseerumise tagajärjed ja võimalikud lahendusteed

Polariseerumise tagajärgi kirjeldasid vastajad peamiselt suhete halvenemise, ühiskondliku distantssi, konfliktide, usaldamatuse ja dialoogi kadumise kaudu. Mitmes vastuses kasutati tugevaid sõnastusi, mis viitasid sügava ühiskondliku lõhe või konfliktide võimalusele. Neid väiteid tuleb käsitleda vastajate tajude ja hirmudena, mitte empiirilise prognoosina.

M24VV seostas polariseerumise tugevnemist sotsiaalsete ja poliitiliste gruppide kaugenemisega:

„Tagajärjed võivad olla üha suurem arusaamatus erinevate sotsiaalsete või poliitiliste gruppide vahel, nende edasine eraldumine ja kaugenemine. See võib viia vastasseisu, protestide ja konfliktideni.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

N21VV kirjeldas polariseerumise võimalikku tagajärge veel tugevamalt:

„Polariseerumise tugevnemine võib viia sügava lõheni ühiskonnas: inimesed ei vaidle enam lihtsalt, vaid hakkavad nägema üksteist vaenlastena.“ (N21VV, vene keelest tõlgitud)

N20VE võttis polariseerumise tagajärje kokku distantsti kaudu:

„Peamine tagajärg on see, et me distantseerume üksteisest tugevalt.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

N19EE tõi samuti esile, et polariseerumise süvenemine võib muuta inimestevahelised suhted pingeliseks ning raskendada kompromissi leidmist.

Nendes vastustes kordub keskne mõte, et polariseerumine muutub probleemseks siis, kui teine inimene ei ole enam arutelupartner, vaid teda tajutakse vastase või võõrana. Intervjuudes ilmnes see igapäevases vormis: teatud teemade vältimises, sõprussuhete pingestumises, hirmus päritolu tõttu valesti mõistetud saada ning tundes, et ühiskondlikud vaidlused võivad muutuda isiklikuks.

Lahenduste puhul jagunesid vastused kaheks. Osa vastajaid rõhutas institutsioonide, poliitikute, meedia ja kogukondade vastutust; osa rõhutas üksikisiku rolli ja igapäevase suhtluskultuuri tähtsust.

N18EE rõhutas poliitikute ja riikide eeskuju:

„Riigid ja eriti poliitikud peaksid oma eeskujuga näitama, et me oleme dialoogi poolt, et me suhtleme ja lahendame asju koos.“ (N18EE)

N20VE nägi lahendusena rohkem konteksti, erinevaid arvamusi ja aruteluruume:

„Sellega peaksid tegelema poliitikud, arvamusliidrid ja kogukonnad, andes noortele rohkem konteksti, arvamusi ja ruumi diskussioonideks.“ (N20VE, vene keelest tõlgitud)

M24VV rõhutas aga indiviidi enda vastutust:

„Iga inimene peaks alustama iseendast: austama teisi inimesi, nende arvamust ja kodanikupositsiooni, lahendama probleeme rahumeelselt ja aitama abivajajaid.“ (M24VV, vene keelest tõlgitud)

Need vastused näitavad, et polariseerumise vähendamist tajuti mitmetasandilise ülesandena: oluline on nii üksikisiku suhtluskultuur kui ka poliitikute, meedia, kogukondade, haridusasutuste ja noorsootöö roll avaliku aruteluruumi kujundamisel.

Intervjuude põhjal ei piisa polariseerumise vähendamiseks ainult faktide jagamisest. Oluliseks peeti ka turvalist suhtluskeskkonda, kus inimesed saavad väljendada oma kogemusi ilma hirmuta, et neid sildistatakse või tõrjutakse.

4. ARUTELU, JÄRELDUSED JA ETTEPANED

Käesolevas peatükis arutletakse intervjuude tulemuste üle, seostatakse need töö teoreetilise raamistikuga ning vastatakse uurimisküsimustele. Kui eelmises peatükis keskenduti eelkõige intervjuudes ilmnenu teemade ja tähendusmuutrite esitamisele, siis käesolevas peatükis tõlgendatakse tulemusi laiemas uurimiskontekstis. Arutelu eesmärk ei ole teha üldistusi kõigi Eesti noorte kohta, vaid selgitada, mida kuue intervjuu põhjal saab öelda noorte polariseerumise tajumise, kuuluvustunde, rühmadevahelise distantssi ja dialoogi võimalikkuse kohta.

4.1. Tulemuste seos uurimisküsimustega

Uuringu tulemused näitasid, et uuringus osalenud noored mõtestasid polariseerumist eelkõige vastandumise, dialoogi vähenemise ja inimestevahelise distantssi kaudu. Mõiste ei olnud kõigile vastajatele võrdselt tuttav, kuid nende kirjeldatud kogemused seostusid polariseerumise kesksete tunnustega: teravad vaidlused, sildistamine, arvamuse pealesurumine, suhtluse vältimine, hirm valesti mõistetud saada ning tunne, et teatud teemadel on keeruline rahulikult arutleda.

Polariseerumine avaldus vastajate hinnangul nii digikeskkonnas kui ka lähisuhetes. Tundlikumate teemadena kordusid sõda Ukrainas, Venemaa poliitiline olukord, USA poliitika, keele ja integratsiooni küsimused, inimõigused ning väärtuskonfliktid. Polariseerumist tugevdavate teguritena nimetati perekonda, sotsiaalmeediat, kriise, erinevaid infoallikaid ja ühiskondlikku survet; leevendavate teguritena aga kuulamisoskust, info kontrollimist, kompromissi, turvalisi aruteluruumi ja kogukondlikku tuge.

Kuuluvustunde ja rühmadevahelise distantssi küsimus ilmnes eriti selgelt vene perekondliku taustaga, kuid eesti- või segakeelses keskkonnas sotsialiseerunud vastajate puhul. Nende vastustes kordusid hirm stereotüüpiseerimise ees, erinevate diskursuste vahel paiknemine, surve valida pool ja vajadus turvalise dialoogi järele.

Peamised tulemused uurimisküsimuste kaupa on koondatud tabelis 3.

Tabel 3. Peamised tulemused uurimisküsimuste kaupa

Uurimisküsimus	Peamine tulemus intervjuude põhjal	Näide / lühike seletus
Kuidas tõlgendavad noored polariseerumise tähendust?	Polariseerumist mõisteti eelkõige vastandumise, radikaliseerumise, dialoogi vähenemise ja „meie–nemad“ mõtlemisena.	N21VV rõhutas dialoogi asendumist vastasseisuga; N18EE rääkis rahvusgruppide kaugenemisest; N19EE nägi ka kuuluvustunde positiivset külge.
Kuidas avaldub polariseerumine igapäevases suhtluses ja lähikeskkonnas?	Polariseerumine ilmnes erinevalt: osa vastajaid märkas seda peamiselt internetis, osa sõprade ja perekonna aruteludes.	N18EE märkas polariseerumist internetis; N19EE kirjeldas poliitika vältimist sõbraga; N21VV rääkis vaidlustest, mis võivad muutuda isiklikuks.
Millised tegurid mõjutavad polariseerumise süvenemist või leevenemist?	Süvenemist seostati perekonna, sotsiaalmeedia, kriiside, infoallikate ja arvamuste pealesurumisega. Leevendavatena nimetati kuulamist, kompromissi ja turvalisi aruteluruumi.	N18EE ja N19EE rõhutasid perekonda; N20VE kirjeldas TikToki-laadseid diskussioone; M24VV rõhutas kuulamisoskust ja kompromissi.
Kuidas seostub polariseerumine kuuluvustunde, osaluse ja rühmadevahelise distantsiga?	Polariseerumine võib vähendada kuuluvustunnet, tugevdada vaikimist ja suurendada hirmu olla valesti mõistetud. Samas võib ühine kriisikogemus või kogukondlik tegevus ka ühendada.	M20VE kirjeldas survet valida pool; N20VE rääkis hirmust päritolu tõttu valesti tõlgendatud saada; N18EE nägi kriisides ka ühendavat mõju.

4.2. Kolme vastajarühma võrdlus

Kolme vastajarühma võrdluses ei ilmnenu täielikult läbivaid ja kõiki teemasid hõlmavaid süsteemseid erinevusi. Küll aga tulid esile erinevad rõhuasetused. Eestikeelse või eesti taustaga vastajad kirjeldasid polariseerumist sagedamini sõpruskonna, interneti, perekondlike arutelude, USA poliitika ja üldiste väärtuskonfliktide kaudu. Venekeelsest keskkonnast pärit vastajad seostasid polariseerumist rohkem sõja Ukrainas, Venemaa poliitilise olukorra, infokanalite ja perekondlike aruteludega. Vene perekondliku taustaga,

kuid eesti- või segakeelses keskkonnas sotsialiseerunud vastajate puhul tulid tugevamalt esile keele, päritolu, kuuluvuse, stereotüpiseerimise ja enesetsensuuri teemad.

Need erinevused ei võimalda teha üldistusi vastajarühmade kohta tervikuna, kuid näitavad, et Eesti mitmekeelne ja mitmekultuuriline kontekst mõjutab seda, milliste kogemuste ja teemade kaudu noored polariseerumist tajuvad. Sõja, Venemaa poliitilise olukorra, keele ja integratsiooniga seotud teemad ei esinenud intervjuudes ainult arvamuste tasandil, vaid puudutasid ka seda, kuidas noored tajuvad oma kohta Eesti ühiskonnas. Paloneni (2009) järgi kujunevad polariseerumise käigus piirid „meie“ ja „nemad“ vahel; käesoleva uuringu intervjuudes ilmnes see eelkõige ettevaatlikkuses, vältimises ja hirmus olla oma tausta või seisukohtade tõttu valesti mõistetud.

Järgnevas tabelis on esitatud kolme vastajarühma peamised rõhuasetused. Tabel ei ole kvantitatiivne võrdlus ega võimalda teha üldistusi kõigi eestikeelsete, venekeelsete või vene perekondliku taustaga noorte kohta. Selle eesmärk on koondada intervjuudes ilmnenu kvalitatiivsed erinevused ja sarnasused.

Tabel 4. Kolme vastajarühma võrdlus intervjuude põhjal

Teema	Eestikeelse/eesti taustaga vastajad	Venekeelsest keskkonnast pärit vastajad	Vene taustaga, eestikeelses või segakeelses keskkonnas sotsialiseerunud vastajad
Polariseerumise tähendus	Seostati rahvusgruppide kaugenemise, radikaliseerumise, kompromissi kadumise ja ühiskonna koos toimimise raskustega.	Seostati kahe leeri, mõistmise kadumise, konfliktide ja vajadusega kuulata teist poolt.	Seostati diskursuste, poole valimise surve, päritolu, keele ja konstruktiivse arutelu kadumisega.

Teema	Eestikeelse/eesti taustaga vastajad	Venekeelsest keskkonnast pärit vastajad	Vene taustaga, eestikeelses või segakeelses keskkonnas sotsialiseerunud vastajad
Infokanalid	TikTok, ERR, Delfi, Facebook, Instagram, sõbrad ja ametlikud sündmuste kanalid.	Postimees, Delfi, ERR, kohalikud allikad, videoblogijad ja sotsiaalmeedia.	Uudisteportaalid, sotsiaalmeedia, kriitiline meedia, kogukonnad; M20VE puhul ka Eesti peavoolumeedia.
Kriiside mõju	Ukraina sõda, integratsiooni- ja keeleseadustega seotud pinged; kriisid võivad ka ühendada.	Ukraina sõda, Venemaa poliitika, COVID-19, majandusraskused; kriisid võivad jagada, kuid ka mobiliseerida.	Sõda, keel, päritolu, „õige poole“ valimise surve, hirm valesti mõistetud saada.
Emotsionaalsed reaktsioonid	Kaitsev hoiak, ebamugavus, poliitiliste teemade vältimine, kuid ka usk, et lähiringis on hääl kuuldav.	N21VV puhul viha, šokk ja tõrjumine; M24VV puhul rahulik kuulamine ja kompromiss.	Hirm stereotüpiseerimise ees, ettevaatlikkus, vaikimine, distants, kuid ka soov kuuluda ja turvaliselt arutleda.
Vältimine ja dialoogivalmidus	Mõnel juhul välditakse poliitikat konkreetse sõbraga; mõnel juhul nähakse lähiringi turvalisena.	Välditakse poliitikat, religiooni ja sõjateemasid võõrastega; samas on olemas dialoogivalmidus.	M20VE väldib sõjateemat; N20VE kirjeldab hirmu päritolu tõttu valesti tõlgendatud saada.
Lahendused	Poliitikute eeskuju, dialoog, hääletamine, kogukond ja vabatahtlik tegevus.	Kuulamine, kompromiss, poliitikute ja inimeste endi vastutus, rahumeelne probleemilahendus.	Rohkem konteksti, turvalisi aruteluruume, hirmuvaba osalemist ja eri kogemuste kuulamist.

Tabelist nähtub, et rühmade vahel ei ilmnenu jätku ja kõiki teemasid läbivaid erinevusi. Erinevused avaldusid pigem rõhuasetustes. See on kvalitatiivse uuringu puhul oluline

järeldus: kuigi vastajate keeleline ja kultuuriline taust mõjutas seda, milliseid teemasid nad esile tõid, ei saa nende põhjal teha lihtsustatud järeldusi eestikeelsete, venekeelsete või vene perekondliku taustaga noorte kohta tervikuna.

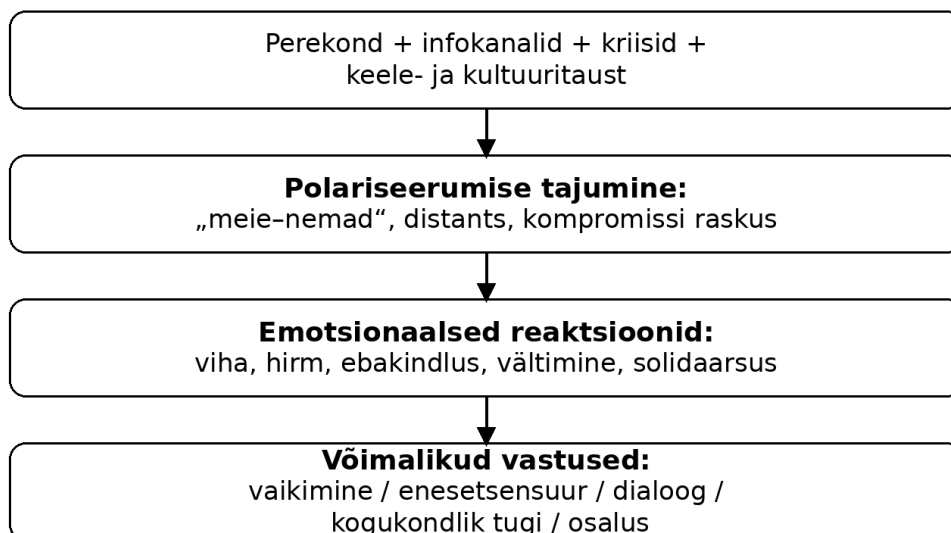
4.3. Tulemuste seos teoreetilise raamistikuga

Käesoleva uuringu tulemused lisavad teoreetilisele käsitlusele kogemusliku vaate. Teoorias kirjeldatakse polariseerumist sageli rühmadevahelise distantssi, afektiivse vastandumise ja „meie–nemad“ piiride kaudu. Intervjuudes ilmnesid need protsessid argisemates olukordades: sõbraga poliitikast rääkimise vältimises, hirmus olla oma päritolu tõttu valesti mõistetud, sotsiaalmeedias nähtud lihtsustatud vaidlustes, perekondlikes aruteludes ja kriiside tekitatud ebakindluses. Seega näitab uurimus, et polariseerumise tajutav ei kujune ainult avalikus poliitilises ruumis, vaid ka igapäevastes suhetes ja infokeskkondades.

Kriiside käsitlemine intervjuudes seostub teoreetilises osas esitatud arusaamaga kriisist kui ebakindlust, ohtu ja kohanemisvajadust sisaldavast olukorrast (Rosenthal et al., 2001, lk 6–7). Intervjuudes ilmnes, et kriise ei tajutud üksnes väliste ühiskondlike sündmustena, vaid ka teguritena, mis mõjutavad turvatunnet, kuuluvust, usaldust ja valmisolekut teatud teemadel rääkida.

Sõja, Venemaa poliitilise olukorra, keele ja integratsiooniga seotud teemad ei esinenud intervjuudes ainult arvamuste tasandil, vaid puudutasid ka seda, kuidas noored tajuvad oma kohta Eesti ühiskonnas. Augoustinose ja Walkeri (1998) käsitlus stereotüüpidest ja sotsiaalsest kategoriseerimisest aitab mõista, miks mõne vastaja jaoks muutusid keel, päritolu või perekondlik taust ühiskondlikult tundlikeks märkideks. Intervjuudes ilmnes, et polariseerumine ei avaldu ainult arvamuste erinevuses, vaid ka selles, kuidas teatud tausta võidakse seostada valmis hinnangute või ootustega. Paloneni (2009) järgi kujunevad polariseerumise käigus piirid „meie“ ja „nemad“ vahel; käesoleva uuringu intervjuudes ilmnes see eelkõige ettevaatlikkuses, vältimises ja hirmus olla oma tausta või seisukohtade tõttu valesti mõistetud.

Intervjuude põhjal saab polariseerumise tajumist kirjeldada lihtsustatud seoste kaudu. Skeem ei näita põhjuslikku mudelit, vaid koondab temaatilise analüüsi peamised tulemused: vastajate hinnangul kujundavad polariseerumise tajumist perekond, infokanalid, kriisid ning keeleline ja kultuuriline taust; need mõjutavad seda, kuidas noored märkavad „meie–nemad“ vastandust, rühmadevahelist distantssi ja kompromissi raskust (joonis 1).

Joonis 1. Polariseerumise tajumise kujunemine uuringus osalenud noorte kogemuste põhjal

4.4. Ettepanekud noorsootöö ja ühiskondliku dialoogi toetamiseks

Praktiliste ettepanekutena võib intervjuude põhjal välja tuua kolm suunda. Esiteks tuleks hariduses ja noorsootöös rohkem toetada arutelukultuuri, meediapädevust ja oskust eristada infot, arvamust ja emotsionaalset mõjutamist. Teiseks on oluline luua noortele turvalisi aruteluruume, kus eri taustaga noored saavad rääkida sõjast, keelest, identiteedist ja ühiskondlikest muutustest ilma surveta kohe „õiget poolt“ valida. Kolmandaks peaksid poliitikud, meedia ja kogukondlikud juhid näitama avalikus suhtluses rohkem dialoogivalmidust, sest vastajate kogemustes mõjutab avalik retoorika ka seda, kuidas noored tajuvad dialoogi võimalikkust oma igapäevaelus.

Noorsootöö saab nende tulemuste põhjal toetada eelkõige noorte dialoogioskust, kriitilist meediapädevust ja turvalist osalemist ühiskondlikes aruteludes. Kui polariseerumise tagajärjena tajutakse distantsi, hirmu ja dialoogi kadumist, peaks noorsootöö pakkuma keskkonda, kus eri seisukohti saab kuulata ja keerulisi teemasid käsitleda ilma vahetu hukkamõistuta.

4.5. Uuringu piirangud ja edasised uurimisvõimalused

Uuringu piiranguna tuleb rõhutada, et valim oli väike ning eesmärk ei olnud mõõta polariseerumise ulatust Eesti noorte seas. Tulemused näitavad kuue vastaja kogemusi ja

aitavad mõista, millised teemad võivad Eesti noorte jaoks polariseerumise tajumisel tähenduslikuks muutuda. Edasistes uuringutes oleks võimalik kaasata rohkem eri piirkondade, keelekeskkondade ja poliitilise aktiivsuse tasemega noori ning uurida eraldi, kuidas keeleline sotsialiseerumine mõjutab noorte valmisolekut ühiskondlikes konfliktides kaasa rääkida.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada, kuidas Eesti ühiskondliku ja kultuurilise kontekstiga seotud 18–24-aastased noored tajuvad ja tõlgendavad polariseerumist, milliste teemade ja olukordade kaudu nad seda kirjeldavad ning kuidas nad seostavad polariseerumist Eesti mitmekeelse ja mitmekultuurilise ühiskonnaga. Uurimuses keskenduti noorte enda kogemustele ja tähendustele, mitte polariseerumise ulatuse mõõtmisele kvantitatiivsete näitajate kaudu.

Töö teoreetilises osas käsitleti polariseerumist mitmemõõtmelise nähtusena, mis ei tähenda üksnes arvamuste erinevust, vaid võib väljenduda ideoloogilise, sotsiaalse ja emotsionaalse distantse suurenemises erinevate gruppide vahel. Teoreetilise raamistiku jaoks olid olulised sotsiaalse identiteedi, afektiivse polariseerumise, grupipolarisatsiooni, meediakeskkonna ja kriiside mõju käsitletud. Need aitasid mõista, kuidas ühiskondlikud erimeelsused võivad muutuda vastandumiseks ning kuidas „meie“ ja „nemad“ tüüpi mõtlemine võib mõjutada inimeste suhtlemist, kuuluvustunnet ja dialoogivalmidust.

Empiiriline osa põhines kuuel poolstruktureeritud intervjuul. Valimisse kuulusid erineva keelelise ja kultuurilise taustaga noored: eestikeelse või eesti taustaga vastajad, venekeelsest keskkonnast pärit vastajad ning vene perekondliku taustaga, kuid eesti- või segakeelses keskkonnas sotsialiseerunud vastajad. Intervjuude analüüsimisel kasutati temaatilist analüüsi, mille abil toodi esile korduvad teemad, tähendusmuutused ja vastajatevahelised rõhuasetused.

Uurimistulemused näitasid, et uuringus osalenud noored mõistsid polariseerumist peamiselt olukorrana, kus inimesed või ühiskonnagrupid jagunevad vastandlikeks leerideks, mõistmine väheneb ning dialoogi asemel tekib vastasseis. Polariseerumist ei kirjeldatud enamasti lihtsalt arvamuste paljususena, vaid nähtusena, mis muutub probleemseks siis, kui erinevad seisukohad takistavad kompromissi, suurendavad emotsionaalset pinget või muudavad suhtlemise keeruliseks.

Intervjuude põhjal ilmnes, et polariseerumist tajuti erinevates keskkondades. Mõned vastajad nägid seda eelkõige internetis ja sotsiaalmeedias, kus arutelud võivad muutuda lihtsustatuks, emotsionaalseks ja vastandavaks. Teised kirjeldasid polariseerumist sõprade, perekonna või tuttavate vaheliste arutelude kaudu. Eriti tundlikena nimetati sõja, Venemaa

poliitika, keele, integratsiooni, USA poliitika, inimõiguste, soo ja seksuaalsusega seotud teemasid. Mitmes intervjuus ilmnis, et keerulisi teemasid võidakse vältida selleks, et säilitada suhteid või ennetada konflikti.

Oluliseks tulemuseks oli see, et sotsiaalmeediat tajuti küll polariseerumist võimendava tegurina, kuid mitte selle ainsa põhjusena. Vastajad seostasid arvamuste lõhenemist ka perekonna, kasvukeskkonna, erinevate infoallikate, kriiside ja ühiskondliku survega. Perekonda kirjeldati esmase keskkonnana, kus kujunevad esimesed arusaamad sellest, mis on õige, vale, oluline või ohtlik. Samal ajal rõhutasid mõned vastajad, et vanemaks saades hakkavad noored ise rohkem infot otsima, allikaid võrdlema ja oma seisukohti kujundama.

Kriiside mõju tajuti intervjuudes mitmeti. Venemaa sõda Ukrainas, COVID-19 pandeemia, majanduslik ebakindlus, kliimakriis ning Eesti kontekstis keele- ja integratsiooniküsimused mõjutasid vastajate hinnangul noorte hoiakuid, turvatunnet ja ühiskondlikku aktiivsust. Kriisid võivad vastajate kogemustes inimesi ühendada, kuid võivad samal ajal suurendada hirmu, ärevust, enesetsensuuri ja vajadust valida „õige pool“. Seetõttu ei saa kriise käsitleda automaatselt ühendava ega polariseeriva jõuna; nende mõju sõltub sellest, kuidas kriisi tõlgendatakse, millises infokeskkonnas sellest räägitakse ning kas olemas on turvaline ruum oma mõtete väljendamiseks.

Kolme vastajarühma võrdluses ei ilmnenu selgeid ja kõiki teemasid läbivaid süsteemseid erinevusi. Erinevused avaldusid pigem rõhuasetustes. Eestikeelse või eesti taustaga vastajad seostasid polariseerumist rohkem internetikeskkonna, sõprussuhete, rahvusgruppide ja üldiste väärtuskonfliktidega. Venekeelsest keskkonnast pärit vastajate puhul tulid rohkem esile sõda Ukrainas, Venemaa poliitiline olukord, infokanalid, perekondlikud arutelud ja kompromissi otsimise vajadus. Vene perekondliku taustaga, kuid eesti- või segakeelses keskkonnas sotsialiseerunud vastajate kogemustes oli nähtavam päritolu, keele, stereotüpiseerimise ja valesti mõistetud saamisega seotud ettevaatlikkus. Neid erinevusi ei saa siiski üldistada kõigile vastavatesse rühmadesse kuuluvatele noortele, sest valim oli väike ja kvalitatiivne.

Uurimistulemuste põhjal võib järeldada, et polariseerumine on uuringus osalenud noorte jaoks eelkõige kogemuslik nähtus. See avaldub mitte ainult poliitilistes seisukohtades, vaid ka igapäevases suhtluses, infokanalite valikus, kriiside tõlgendamises, kuuluvustundes ja valmisolekus keerulistel teemadel rääkida. Vastajate kogemustes ei olnud peamine probleem

arvamuste erinevus iseenesest, vaid olukord, kus erinevused viivad vastastikuse kuulamise vähenemise, sildistamise, distantseerumise või vaikimiseni.

Töö praktiline tähendus seisneb selles, et noorte polariseerumise tajumise vähendamiseks ei piisa üksnes faktide jagamisest või valeinfo parandamisest. Oluline on luua turvalisi ja sisukaid aruteluruume, kus noored saavad keerulisi ühiskondlikke teemasid käsitleda ilma hirmuta, et neid kohe sildistatakse või valesti mõistetakse. Noorsootöö, haridusasutused ja kogukondlikud organisatsioonid saavad toetada meediapädevust, dialoogioskust ja osalemisjulgust. Samuti on oluline, et poliitikud, meedia ja avaliku elu tegelased näitaksid eeskju sellise arutelukultuuri kujundamisel, kus erimeelsused ei tähenda automaatselt vaenulikkust.

Uuringu piiranguna tuleb arvestada väikest valimit ning seda, et tulemused ei ole üldistatavad kõigile Eesti noortele. Samas võimaldas kvalitatiivne lähenemine süveneda vastajate kogemustesse ja näidata, kuidas polariseerumist mõtestatakse erineva keelelise ja kultuurilise taustaga noorte seas. Edasistes uurimustes võiks valimit laiendada ning eraldi uurida, kuidas noorte polariseerumise taju erineb piirkonna, haridustee, keelekeskkonna, poliitilise huvi ja meediatarbimise põhjal.

KASUTATUD KIRJANDUS

Augoustinos, M., & Walker, I. (1998). The construction of stereotypes within social psychology: From social cognition to ideology. *Theory & Psychology*, 8(5), 629–652.

<https://doi.org/10.1177/0959354398085003>

Benkler, Y., Faris, R., & Roberts, H. (2018). *Network propaganda: Manipulation, disinformation, and radicalization in American politics*. Oxford University Press.

<https://doi.org/10.1093/oso/9780190923624.001.0001>

Boxell, L., Gentzkow, M., & Shapiro, J. M. (2017). *Is the internet causing political polarization? Evidence from demographics*. NBER Working Paper No. 23258.

<https://doi.org/10.3386/w23258>

Caluwaerts, D., Bernaerts, K., Kesberg, R., Smets, L., & Spruyt, B. (2023). Deliberation and polarization: A multi-disciplinary review. *Frontiers in Political Science*, 5, 1127372.

<https://doi.org/10.3389/fpos.2023.1127372>

Druckman, J. N., & Levy, J. (2022). Affective polarization in the American public. Rmt T. J. Rudolph (toim.), *Handbook on politics and public opinion* (lk 257–270). Edward Elgar Publishing.

Esteban, J.-M., & Ray, D. (1994). On the measurement of polarization. *Econometrica*, 62(4), 819–851.

Esteban, J., & Schneider, G. (2008). Polarization and conflict: Theoretical and empirical issues. *Journal of Peace Research*, 45(2), 131–141.

<https://doi.org/10.1177/0022343307087168>

Getreu, H. (2022). *The relationship between social media and political polarization among members of Generation Z*. Undergraduate Distinction Papers, 102.

https://digitalcommons.otterbein.edu/stu_dist/102 (vaadatud 08.05.2026).

Haidt, J. (2023). *Õiglane meel: miks poliitika ja religioon ajavad head inimesed omavahel tülli* (I. Kaasik, tõlk.). Postimees Kirjastus. (Originaalteos avaldatud 2012).

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2010). *Uuri ja kirjuta*. Medicina.

Iyengar, S., & Westwood, S. J. (2015). Fear and loathing across party lines: New evidence on group polarization. *American Journal of Political Science*, 59(3), 690–707.

<https://doi.org/10.1111/ajps.12152>

Krawatzek, F., & Matevosyan, H. (2026). *Estonia's fractured social landscape: Views on security, politics and history*. ZOIS Report 2/2026. Centre for East European and International Studies. <https://www.zois-berlin.de/en/publications/zois-report/estonias-fractured-social-landscape-views-on-security-politics-and-history> (vaadatud 08.05.2026).

Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Infotrükk.

Lipset, S. M. (1959). Some social requisites of democracy: Economic development and political legitimacy. *American Political Science Review*, 53(1), 69–105.

<https://doi.org/10.2307/1951731>

Lipset, S. M., & Rokkan, S. (1967). Cleavage structures, party systems, and voter alignments: An introduction. Rmt S. M. Lipset & S. Rokkan (toim.), *Party systems and voter alignments: Cross-national perspectives* (lk 1–64). Free Press.

Mannheim, K. (1952). The problem of generations. Rmt P. Kecskemeti (toim.), *Essays on the sociology of knowledge* (lk 276–322). Routledge & Kegan Paul. (Originaalteos avaldatud 1928).

McCoy, J., & Somer, M. (2019). Toward a theory of pernicious polarization and how it harms democracies: Comparative evidence and possible remedies. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 681(1), 234–271.

<https://doi.org/10.1177/0002716218818782>

McCoy, J., Press, B., Somer, M., & Tuncel, O. (2022). *Reducing pernicious polarization: A comparative historical analysis of depolarization*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2022/05/reducing-pernicious-polarization-a-comparative-historical-analysis-of-depolarization> (vaadatud 08.05.2026).

Metzler, H., & Garcia, D. (2024). Social drivers and algorithmic mechanisms on digital media. *Perspectives on Psychological Science*, 19(5), 735–748.

<https://doi.org/10.1177/17456916231185057>

Myers, D. G., & Twenge, J. M. (2016). *Social psychology* (12th ed.). McGraw-Hill.

Noorsootöö seadus. (2010). RT I 2010, 44, 262; RT I, 18.03.2026, 15.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/118032026015> (vaadatud 08.05.2026).

Palonen, E. (2009). Political polarisation and populism in contemporary Hungary.

Parliamentary Affairs, 62(2), 318–334. <https://doi.org/10.1093/pa/gsn048>

Phillips, J. (2022). Affective polarization: Over time, through the generations, and during the lifespan. *Political Behavior*, 44, 1483–1508. [https://doi.org/10.1007/s11109-022-](https://doi.org/10.1007/s11109-022-09784-4)

[09784-4](https://doi.org/10.1007/s11109-022-09784-4)

Rosenthal, U., Boin, R. A., & Comfort, L. K. (2001). The changing world of crises and crisis management. Rmt U. Rosenthal, R. A. Boin, & L. K. Comfort (toim.), *Managing crises: Threats, dilemmas, opportunities* (lk 5–27). Charles C. Thomas.

Rämmer, A. (2014). Valimi moodustamine. Rmt K. Rootalu, V. Kalmus, A. Masso, & T. Vihalemm (toim.), *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*.

<https://samm.ut.ee/valimi-moodustamine/> (vaadatud 08.05.2026).

Sunstein, C. R. (2009). *Going to extremes: How like minds unite and divide*. Oxford University Press.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. Rmt W. G. Austin & S. Worchel (toim.), *The social psychology of intergroup relations* (lk 33–47). Brooks/Cole.

LISAD

Lisa 1. Intervjuu kava eesti keeles

1. Räägi veidi endast: kust sa pärit oled ning millega sa praegu tegeled, kas õpid, töötad või teed midagi muud?
2. Kas tunned huvi poliitika ja ühiskondlike sündmuste vastu? Millised teemad sind eriti huvitavad ja miks?
3. Kust saad enamasti teavet ühiskondlike sündmuste kohta? Millised allikad tunduvad sulle kõige usaldusväärsemad ja miks?
4. Kuidas mõistad mõistet „polariseerumine“? Kas see on sinu arvates pigem hea või halb nähtus? Palun too mõni näide.
5. Kas märkad, et sinu ümber olevatel inimestel on poliitilistes ja ühiskondlikes küsimustes erinevad arvamused?
6. Kuidas suhtud inimestesse, kelle seisukohad erinevad sinu omadest?
7. Kas sul on olnud kogemusi suhtlemisel inimestega, kelle vaated erinevad sinu omadest? Kuidas sa end sellistes olukordades tundsid?
8. Kas arutad ühiskondlikke ja poliitilisi teemasid oma sõprade või pereliikmetega? Kuidas sellised vestlused tavaliselt kulgevad?
9. Millised teemad tekitavad sinu sõprade, pereliikmete või tuttavate seas kõige rohkem lahkarvamusi?
10. Kas on teemasid, mida eelistad vestlustes vältida? Kui jah, siis miks?
11. Millised tegurid mõjutavad sinu arvates kõige rohkem noorte arvamuste lõhenemist? Näiteks sotsiaalse meedia, perekond, kriisid, ühiskondlik surve või muud tegurid.
12. Mida mõistad sõna „kriis“ all? Milline kriis tundub sulle praegu kõige olulisem ja miks?
13. Kas sinu arvates mõjutavad kriisid, näiteks COVID-19, sõjad, kliimakriis ja majanduslikud raskused, noorte arvamusi ja käitumist? Kui jah, siis kuidas?

14. Kuidas sinu arvates noored kriisidele reageerivad: kas nad ühinevad, jagunevad „omadeks“ ja „võõrasteks“, tõmbuvad eemale või reageerivad kuidagi teisiti?
15. Kas arvad, et tänapäeva noored on valmis osalema ühiskondlikus elus, näiteks protestides, vabatahtlikus töös, kampaaniates või petitsioonides? Mis neid selles toetab või takistab?
16. Kui oluline tundub sulle sinu arvamus ühiskonnas? Kes sind sinu arvates kuulab, kui üldse keegi?
17. Millised tagajärjed võivad sinu arvates olla ühiskonna polariseerumise süvenemisel? Kas seda saab muuta ning kelle ülesanne see võiks olla?
18. Kas soovid midagi lisada seoses polariseerumise, noorte või kriiside temaga?

Lisa 2. Intervjuu kava vene keeles

1. Расскажи немного о себе: откуда ты и чем сейчас занимаешься, например учишься, работаешь или занимаешься чем-то другим?
2. Интересуешься ли ты политикой и общественными событиями? Какие темы тебе особенно интересны и почему?
3. Где ты чаще всего получаешь информацию об общественных событиях? Какие источники кажутся тебе наиболее надёжными и почему?
4. Как ты понимаешь понятие «поляризация»? Это, по твоему мнению, скорее хорошее или плохое явление? Приведи, пожалуйста, несколько примеров.
5. Замечаешь ли ты, что у людей в твоём окружении есть разные мнения по политическим и общественным вопросам?
6. Как ты относишься к людям, чьи взгляды отличаются от твоих?
7. Был ли у тебя опыт общения с людьми, чьи взгляды отличаются от твоих? Что ты чувствовал(-а) в таких ситуациях?
8. Обсуждаешь ли ты общественные и политические темы с друзьями или членами семьи? Как обычно проходят такие разговоры?
9. Какие темы, по твоим наблюдениям, чаще всего вызывают разногласия среди твоих друзей, членов семьи или знакомых?
10. Есть ли темы, которых ты предпочитаешь избегать в разговорах? Если да, то почему?
11. Какие факторы, по твоему мнению, больше всего влияют на разделение мнений среди молодёжи? Например, социальные сети, семья, кризисы, общественное давление или другие факторы.
12. Что ты понимаешь под словом «кризис»? Какой кризис сейчас кажется тебе наиболее важным и почему?

13. Влияют ли, на твой взгляд, такие кризисы, как COVID-19, войны, климатический кризис и экономические трудности, на мнения и поведение молодёжи? Если да, то как?
14. Как, по твоему мнению, молодёжь реагирует на кризисы: объединяется, делится на «своих» и «чужих», дистанцируется или реагирует как-то иначе?
15. Считаешь ли ты, что современная молодёжь готова участвовать в общественной жизни, например в протестах, волонтерстве, кампаниях или петициях? Что этому способствует или мешает?
16. Насколько важным тебе кажется твой голос в обществе? Кто, по твоему мнению, тебя слышит, если вообще слышит?
17. Какие последствия, по твоему мнению, может иметь усиление поляризации в обществе? Можно ли это изменить и чьей задачей это могло бы быть?
18. Хочешь ли ты что-то добавить по теме поляризации, молодёжи или кризисов?